

ЦИЈЕНА:

За Црну Гору на годину 8 круна, на по године 4 круне.
За Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину на годину 12 кр. на по године 6 круна.

За све остале земље године 20 франка у злату, на по године 10 франка у злату.

Претплата се прима само у годишњим и полугод. роковима.

Поједино број 20 пара.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ

Претплата се прима поштом-ском упућеном, само и непосредно администрацији „Гласа Црногорца“ на Цетиње, а коме је наручије, г. Вељку Рамадановићу, К. Ц. агенту у Котор.

Дошле се шаљу Уредништву. Рукописи се не враћају.

За огласе плаћа се: за сваку ријеч или за број од пет цифара по 4 пара за први пут, а за сваки даљи пут по 2 пара.

Власник: Државна Штампарија

Издаје суботом

Одговорни уредник: Филип Јерговић.

Дvorsке и дипломатске вијести

— Њихова Краљевска Височанства Књаз Нашљедник и Књагиња Нашљедниковица стигли су с Тополице на Цетиње.

— Г. маркиз А. Карлоти од Рипарбела, изванредни посланик и опуномоћени министар Њ. В. Краља Италије при нашем Двору, предао је Њ. Кр. В. Господару у четвртек своја опозивна писма. Г. посланика допратио је и отпратио у дворским колима ордонанс-официр г. кап. М. Томановић. У подне је био дворски објед у почаст г. посланика, коме је присуствовало и особље кр. талијанског посланства. Њ. Кр. В. Господар благоизволио је одликовати г. маркиза Карлоти-а Даниловим орденом I. степена.

Г. маркиз Карлоти отпутовао је јучер у Атину, да тамо преда своја акредитивна писма у својству изванредног посланика и опуномоћеног министра при кр. грчком Двору.

ЈАВНА РАСПРАВА

по дјелу злочина велеиздаје, откривеног 23. окт. 1907. год. VI. СЈЕДНИЦА, ДРЖАНА 16. МАЈА 1908. ГОД.

Почетак у 8 сати прије подне

(Стенографске биљешке).

Предсједник: Нека се доведе Рајковић и Јован Миловић-Баила.

Бран. Перко Марковић: Ја бих желио упитати државног тужиоца, зашто се не даје храна Раичевићу, ево већ три дана?

Предсједник: Како му се не даје?

П. Марковић: Није му дават тајин тамничарски, а зашто се даје другима?

Предсједник: Ја сам наредио, да се оптуженима даје само тамничарски тајин, а ништа друго, а не да им се даје храна, која кошта по 5 круна, као што је до сада било, изузимајући, који може купити за своје паре. То је сигурно погрешно разумио онај, који је вршио моје наредбе. Ја сам наредио, да се даје само тамничарски тајин и ништа друго, а ако ко може преко онога, што држава даје — може слободно купити за своје паре.

П. Марковић: Ја мислим, да Раичевић добро живи на своју кућу и њему је слободно да троши од својега.

Предсједник: Треба да знате, г. Марковићу, да су оптужени много коштали државу, што се тиче хране, и што се тиче затвора. Били су у приватним кафанама, давата им је добра храна и то све до јавне расправе, а послје то не може бити, а ко може за своје новце, нека једе и пије како ко може.

Наставићемо саслушање Јована-Миловића-Баила.

Јучер је државни тужилац захтијевао, пошто је видео неке контрадикције, да се прочитају његови записници.

Нека се прочитају његови записници од 4., 10. и 17. новембра 1907. године.

Писар Краљевић чита:

Питање: Гдје си био сада?

Одговор: Био сам у Боки Которској, у Рисну.

П. Кад си пошао тамо?

О. На Јучин-дан ове године пошао сам за Рисан, али како због болести нијесам могао стићи за један дан, то сам ноћно на Брсно у Пера Тресковића и сјутра дан дошао до 11 ура у Рисан, починуо у Кате Гркове и пријавио се за доктора, али је био пошао у Мориње и ту сам га чекао два дана. Други је један доктор дошао с пута, знам да је општине рисанске доктор, али му име не знам, те ме визитирао и наредио ми да узмем неке лекарије, које код себе није имао — те пошто апотеке у Рисну нема, пошао сам у Котор и то 21. окт. и то на вапору са Марком Даковићем, који тог истог дана однекле дође у Рисан и са мном оде за Котор. У путу смо се разговарали — питао ме за народ у Грахову како је, ја сам му казао да је добро. Питао ме, је ли се народ изгубио, рекао сам му да није, а од кад смо изабрали посланика, потпуно се умирио. Питао га ја, што побјеже из Црне Горе и ископа

кућу своје оцу и ђаволу све даде. Кућа ваша глава је Грахову била и Господар вазда њу подржавао, а ти у то све удари. А он вели, ја више не мислим бити Црногорац но ћу ићи пут Русије. Ја му на то рекох, е сад ћеш да идеш, кад си себи кућу ископао. Он на то вели — ти још не знаш, што се иза брда ваља, а ја му на то рекох, ни ти Бога ми, ни иза брда ни испред брда, нити знаш шта радиш.

Тако у обичноме разговору око пет ура по подне стигли смо под Котор. Ја питах Марка, гдје бих заноћио у Котору и гдје се налази апотека, јер сам у Котору непознат. Онда смо пошли у град у једну локанду, чија бјеше не знам, ту не бјеше нико мени познат. Пошли смо у другу кућу на спавање, он ме поведе у кућу велику на 3 боја; 400 камара ту имаше и нигдје мушке главе ту не видјех но све женске. Онда пођемо оборица у једну собу, кад ту сједијаху 3—4 чојка, од којих мени ниједан не бијаше познат. Они онда запиташе: њега, ко ти је то Марко? Он одговори, ово је један кмет и водник из Грахова и љетос су му одузели оба чина. Они се ту почеше разговарати, а без да крију од мене како су набавили из свијета некакве справе — бомбе неке, да се с једном читаву кућа дићи може у ваздух кад се баце. Ово они мени причаху, а ја им рекох, да ви од тога ништа не вјерујете, и видјех да сам погинуо чим сам се обрео међу тим несрећницима. Марко се обрну и запита мене, јеси ли гдје у Грахову: видио Вујадину Вујачића, — ја сам му рекао да јесам и да је први дан по сам кренуо за Рисан, долазио у његове сестре Милице.

Моје снахе за братом Симом, те је у Америци. Онда се он окрену њима и рече: сад знам да су оне справе — бомбе — прешле у Никшић у Ђукановића, којегам тим, а чини ми се, Бога ми, да помену неког старог официра Ђукановића, али се заклети не могу, је ли старог споменуо, само да је Ђукановића поменуо. Они се причаху, да имају дружине и то неке у Новом, а неке у Будви, неке на Андријевици, имена им не поминаху а и да су их поминали, Бога ми, их запамтио нијесам, по се у чуду бјех нашао. Питао сам Марка, јесу ли му та дружина Црногорци, он вели да јесу, али ми не каза како се који зове — говораше да је један из Црмнице, а један да је из Куча, али их знам описати какви бијаху.

Један бјеше мале жуте брадице, невелика раста, обична, широк, у цивилно обучен; очи жућкастих, косе плаве и чела отвореног.

Други бјеше не баш велика раста браде примрке, шишасте, бркова црних и великих, очију смеђих и цивилно обучен, очију смеђих-враголастих, косе смеђе, лица ни мрка ни бјеличаста, лице и нос обично; носаче очале и зваше се Радона, чини ми се.

Трећи бијаше без браде повисок и коштуњав, малих жутих бркова и косе исто, чела отвореног у цивилно обучен, носаче црногорску капу и дугачких образа.

Четврти повисок бијаше коштуњав и сув, лица мршава без браде, погледа оштра и иједак, црних очију, косе смеђе у цивилно обучен.

Ту смо сједили око једно 2 уре и ја сам их оставио послје и отишао с једним. Поведо ме газда од куће у један подрум од куће да ту спавамо — тај други бијаше из Мостара, вељаше да је био кувар у Сугорману. Ми сиромаси радници на нас тек прими да преноћио у тај подрум, али смо исто платили по 25 солада.

У јутро кад је свануло, зором сам се дигао, мислећи преко ноћ, како ћу избјећи од ове напасти (како сам чуо од њих и не знајући како набасах на њих као у непознато мјесто.) Али сам се разбихао тим, што им ништа од тога вјеровати не бјех. Пошто сам се дигао, пошао сам незнано од њих, код једне пријатељице из Грахова, што у Котору живи, а зове се Цвијета Банићева, нашао сам је код куће, и с њом сам се разговарао све док смо обједовали, али о Марку и овима ништа с њом говорио нијесам.

Послије објед, ја сам кренуо пут Рисна да идем, и питах некога, а не знам кога, хоће ли Даковић пут Рисна, а тај ми

одговори, да је отишао вапором пут Рисна још пред подне. Ја сам пут продужио пјешнице за Рисан, и увече тамо стигао 22. окт., и починуо у Лазара Костова. Уз пут нијесам имао друштва. Кад сам у Рисан стигао, бијаше и Марко већ стигао, шеташе са Симом, Милом и Јовом Ђеловићима, с Милом Филотићем и пуно њих с њим бјеше, и онај с очалима, и онај са жутом брадицом дежмекастом. Ја питах: Марко, што утече и остави ме у Котору, — он рече, није друге било, јер ми је једно писао дошло, одакле, не рече ми. Пошао сам на конак и да употребљајем лекарије, као што ми је доктор наредио. И ту сам био три дана и три ноћи. Трећи дан, по подне, изишао сам нећу ли којег видјети од истих, не би ли ми дали од тих справа коју, те вељашу, да их имају, или какво писмо, које би нашој власти за то приказао, како истој у подозрење не бих пауо. Ту сам нашао неке Граховљане, који су за Америку били кренули, и неке који су с њима, ради пратње, били кренули, а на име: Саву Бјелополца, и Мија Ђурова и Глигора Дикова. Саву Бјелополца рече ми: знаш ли ти, да се у нас трефила буна, дођоше ђедарми, па све куће пребираше у Рисну, и одведоше Мила Филотића и оног правника у Котор, и то оног жуте брадице. Питах га, камо они други Марко — у онога сочалима нашла су турски пасош и нијесу му ништа учинили, но га ево овдје. Марко је синоћ сам вапором пред овим пошао у Котор.

Један ми је рођак Лука Митров Миловић ево двије године дигао код Бијеле, ја сам отишао с Новицом Рецом барком преко мора, како се иде, чут. Каменара. Новица тражаже своју дјecu, која су му онуда била на заруду. Кад смо били код куће Лукине, ја сам у њега свратио и ту ноћно, гледајући да би ми тај његов газда, не знам како му је име, позајмио коју нару посредством Луке, да бих подмирио дугове, које сам имао и које данас имам у Рисну.

Сјутри дан повратио се од Новог Новица Рецо и отпудовали смо заједно до Каменара, ту нас је и ноћ затекла и остали смо на конак у Алексе Ђеловића, Ришњанина. Сјутри дан ујутро подвезли смо се у Рисан и ја бјех доста слаб и ту сам нашао Саву Бјелополца и пожалих му се како сам слаб и да пођем код доктора поново. Пошли смо код истог заједно и ту ме доктор визитирао и узео ми за визиту кр. 3. и тада ми је записао име и презиме и наредио ми шта ћу да трошим и како, и да му се онет пријавим ради визитирања, што сам и учинио. И за неколико дана 3—4, нијесам се ди-зао из постеле, а био сам код Стева Катурића починуо. Кад сам се из Бијеле вратио овај пут у Рисан, казали су ми да се Марко Даковић није враћао из Котора и да је све његове дружине из Рисна нестало некуд. И тако их ни ја више гледао нијесам. Гојко Ђатовић казао ми је, да је некакав ухаћен на Цетињу и код њега нове бомбе. Пошто сам видео да је истина, да су донијели бомбе и пренијели у Црну Гору, видео сам да ћу пронасти што сам се састављао с Марком, а пошто сам и од прољетос имао намеру да ћу ићи у Америку брату, замислих, да ми је у овим приликама најбоље да идем у Америку, да ми не зна нико, а пошто нијесам био при новцу, то сам се присјетио једног Турчина у Корјениће — когау Требињском, те сам и прије од њега зајмао новаца за неке људе, те су отишли за Америку и кренуо сам к њему преко Кривошија, па преко наше Бијеле Горе с неким у друштву. Пошто сам дошао у нашу планину, знао сам да ми је дијете код неких братора ту, ту сам заноћио у једној пећини близу, бојећи се да не би ко за мене знао, док пријеђем у Корјениће. Ту исту ноћ у тој пећини наша ме наша патрола, ухватила и предала власти у Грахову, а из Грахова довели ме овдје.

Питање: Причао ли ти је ону вечу, кад си с Марковим друштвом сједио у Котору, шта ће да раде и кад с тим бомбама?

Одговор: Може бити да су они знали шта ће да раде, кад и како с њима, али мени ништа за то не рекоше, могуће је да нијесу смјели уканити се, али се сје-

тих оних ријечи Маркових на вапору. „Не знаш ти што се иза брда ваља“ и видјех да се за неког ђавола збиља спремају.

П. Причаху ли ти одакле су те бомбе добили?

О. Не, Бога ми, само то, да те бомбе мало ко може добавити, али ја, тако ми Бога, ништа за то не вјероваш.

П. Јесу ли ти казивали те бомбе или причали да су послали у Црну Гору од истих, и да ли код њих имаху колико бомба и какве бијаху?

О. Не говораху да имају од истих код себе, већ вељашу да су их набавили и да их негдје имају. Показивали ми их нијесу нити ме нудили да ми коју даду, нити сам ја тражио коју, а тек да су ми их дали, вјерујте, бих сваку овдје донио и властима предао. А према причи Марковој, коју сам већ рекао, изгледаше да је Вујадин Вујачић пренио бомбе у Никшић код некаквог Ђукановића.

П. Јеси ли ти гледао тога Вујадина у Рисну и Котору, док си ти тамо био?

О. Вујадина сам гледао и Николу А. Даковића у Рисну 25. окт. 1908. год. и отоле су пошли у Котор; с њима сам се гледао и питао за Марка куд је, а они рекоше да не знаду за њега ништа. Колико су стали у Рисну, не знам и јесу ли данас у Рисну или у Котору!

П. Опиши Вујадина!

О. Обичног раста: танак, висок, око 30 год., оженен, писмен, био је кап. писар; малих брчића црних, косе црне, коштуњав, очи смеђих.

П. Чудо, да избегаваош пут у домовину, а кад, како велиш, нијеси био у друштву ових?

О. Као што сам рекао, чим сам сазнао да су бомбе донијели у Црну Гору, а ја и ако сам се случајно с њима састао, држао сам да ћу због тога пострадаати.

П. Да нијеси Марка Даковића пратио пут Требиња?

О. Нијесам Бога ми, а сто 8 дана био сам у Рисну, пошто је Марка нестало.

П. Како си се држао с Марком?

О. Лијено Бога ми, док сам због њега овдје љетос био у тамници због онога правника Марковића и док је скоро одавде побјегао, а тада сам видео да му је ђаво у срећу пуно.

П. А зашто нијеси властима пријавио исте кад су ти за бомбе причали?

О. Нијесам смио, пошто у шакама нијесам имао за доказ ништа.

П. Познајеш ли ти неког Стевана Рајковића, штампара одавде?

О. Не.

П. А поминаше ли њега то друштво ту вече у Котору, кад си код истог сједио?

О. Може бит да су, али се ја не сјећам.

П. Имаш ли сам што рећи више о томе?

О. Не ништа. По прочитању: Јован Миловић.

Записник од 10. нов. 1907. г.

П. Право да кажеш јеси ли коју бомбу пренио за Грахово?

О. Не тако ми Бога и свега на свијету, ни видео тијех бомба никад у моме животу.

П. Би ли се заклео, да Вујадин Окичин и Никола Акимов нијесу ни једну бомбу у Грахово пренијели?

О. Не ја, Бога ми.

П. Према говору Маркову мислиш ли, да је Никола или Вујадин, коју бомбу пренио?

О. Према говору Маркову са мном за Вујадина Окичина, који сам у првом записнику изнио, изгледаше да је Вујадин бомбе пренио овамо у Црну Гору па то било у Грахову или Никшић. Ја сам се Богу и себи заклео и г. бригадиру Јанку, да ћу све истину рећи и то сам већ рекао.

П. Ским си се састајао у Бијелој гори?

О. Нашао сам на чобана Ђока Крстова Миловића, који такође у једној колиби стоји, гдје је и моје дијете стајало код стоке.

П. Јеси ли му предао што?

О. Не ништа ни њему ни другоме, нити сам што имао. нити је мене ко што предавао.

Исти сат кад сам у колибу дошао, пребрали су и мене и Ђока и сву колибу.

П. Имаш ли већ што рећи?

О. Не Бога ми, ништа, а вјеруј Бога Створитеља, — мога оца за ово сакрио не бих па како хоћете — и више ви ништа казати немам, па да ћете сто хиљада гвожђа на мене бацит.

По прочитању: Јован Миловић.

Записник од 17. нов. 1907. год.

П. Познајеш ли ти Андрију Ђеткова Миловића, и ако познајеш, реци ми, где си га и кад потоњи пут виђао?

О. Познајем, то ми је био први комшија, виђао сам га на потоњи пут у Бијелој гори са онима, који су ме у њој ухватили, међу којима и Андрија Бијаше.

П. Што си причао с Андријом тога пута?

О. Ништа више по с другима, питали ме има ли што код мене, прегледали и не нашли ништа код мене, до неке медијине.

П. Андрија Миловић у својој записничкој изјави тврди, да си му ти причао ту о бомбама, о којима одавно дана водимо ријеч, па те позивам да кажеш, што си му о њима причао?

О. Ја под заклетвом тврдим, да ништа о бомбама ни ту нити ће друго причао нијесам Андрији Миловићу нити другоме коме, што нијесам раније о томе казао.

По прочитању: Јован Миловић.

Призван би Андрија Миловић и суочен са Јованом Миловићем и одговори Јован: Истина је господине, да сам се гледао са Андријом у Рисну, и кад ме овај питао, што радим ту, а што ради Марко Даковић, рекао сам му као и вама, да сам се ја због болести бавио ту, а Марко с неким његовим друштвом набавио је некакав материјал и мисли с њим на граници изистити и да су то као некакви лагуми и да с њима пођу на Цетиње, и ја мислим да идем у Америку и трошак сам од Андрије баш ту тражио, али како га није имао, није ми га ни дао.

По прочитању: Јован Миловић.

Рајковић: Ја сам чуо овај записник односно доласка Јована Миловића у Котор и односно доласка код Милиновића. Ту је неистина истакнута с тога, што није био у том друштву у Котору нико са наочарима, јер то је Божовић, који није био у Котору. Такође није био нико жуте брадице, јер је то Радоња Поповић, а тај није био у Котору. Такође није било 4 особе код Милиновића.

Држ. туж. П. Вуисић: Молим, да се прочита записник о састанку код Милиновића.

Рајковић: Он описује оне, који су сјеђели у соби код Милиновића, а не оне, који су били у Рисну.

Председник: Иначе, Јоване, ти признајеш записник, осим тога што Рајковић каже.

Ј. Миловић: Ја кажем, да ја не могу све запамтити од ријечи до ријечи, ја нијесам могао погодити сваку ријеч.

Држ. туж. Вуисић: У Рајковићевом записнику пред Милиновићем је претресен цио план, али Миловић неће никада то признати и не спомиње тај план.

Ј. Миловић: Ја признајем, колико сам чуо.

Председник: Је ли био тај уским хаљинама на састанку?

Ј. Миловић: Ја се не сјећам, и друге све да ми доведеш, који су ту били, не би их могао познати.

Председник: Рајковићу, је ли ту био овај, кад је било говора у кући Милиновића о овом плану?

Рајковић: Било нас је 8—9 и био је ту Миловић. Ја нијесам у записнику све казао, — само у колико сам био упитан, јер сам излазио у варош, да донесем цигаре, вина и т. д. А нијесам се упштао, да говорим ријеч по ријеч. Јован Миловић је био може бити 3—4 сата с нама у соби.

Председник: И он каже, да је била ријеч о бомбама и о упаду.

Прочитајте дио записника, Рајковићевог који се односи на састанак у кући Милиновића!

Писар Краљевић чита:

„Послије обједна пошао сам у стан код Милиновића и у главном туну смо се састали кроз пола сата: ја, Марко Даковић, Ивковић, Радоња Поповић, Јован Миловић, кмет, за чије сам име доцније дознао и Душан Ђоновић гимназиста са Цетиња са неким Континем, гимназистом са Цетиња, за чије сам име такође доцније дознао. Ту је у главном претресана цијела ствар према Маркову плану. Марко је питао дотичну двојицу ђака, да ли има међу њима још који, у којег би се могао поуздати, на шта му је Душан одговорио, да су се њих 16 ђака ту скоро сликали и да су сви онако одабрани, али што су између њих једни седам-осам, да су заиста поуздани. Од кмета Миловића чух, где Марку дошану, даје оно сретно пренешено; био сам љубопитљив, за то сам доцније Марка питао, шта је то пренешено? На шта ми Марко одговори: да је послао неколико бомба на Грахово, неколико у Никшић, а да је рекао да се од оних из Никшића пошље једна и др. Марушићу. Дотичну двојицу ђака Марко је водио у засебну собу, свакако да им је давао каква год упутства.

А ту вече т. ј. 20. окт. и г. обојица су у Котору спадали у некој кући у близини Милиновића. Овдје напомињем, да је Марко у Котору издржавао и неког Миличковића, пред којим се такође није ништа тајило, свакако да га употреби на своје сврхе. Сјутри дан — 21. окт. 1907. год. дотична двојица ђака, т. ј. Ђоновић и Контин, дошли су из јутра код Милиновића и пошто су исто јутро уза стране пјешке за Цетиње пошли — Марко им при кретању даде три круне да им се за пут нађе. Око 10 сати прије подне састао сам се са Марком и са кметом Миловићем у једној кафани код Српске Читаонице. За једним споредним столом сјеђели су два бивша српска официра. Марко је за нашим столом писао неко математичним знаковима шифровано писманице, и пошто је био готов савио га је и ставио у џеп свога прслука. Иначе за овај дан немам што да вам причам осим то, да сам пред мрак пошао код Милиновића и госпођу Милиновића саопшти ми, да су жандари, баш ту у сокаку ухватили Ивковића. Срећа, рече што код њега нијесу нашли револвер него само фишке, и ја сам му револвер склонила код мене горе, пошто сам га нашла на његову кревету. Изашао сам у варош и на великој пјаци набох Марка, Радоњу Поповића а са њима и Јова Лазаревића, типографа, који је ту вече дошао са Цетиња у колима аустријског посланства. Марко му је за сигурно што год причао о овој ствари, пошто је и Лазаревић спавао код Милиновића у приватној кат, а са њим у истој соби спавао је како ми се чини и кмет Миловић.

Председник: Рајковићу, је ли могао чути Јован Миловић ваше питање Марку Даковићу односно преноса бомба на Грахово и одговор Марков вама?

Рајковић: Ја сам доцније питао Марка и састали смо се у кафани. Марко је отишао, а ја и кмет Миловић смо ишли заједно по вароши и отишли у исту кафану. Ја сам разговарао са кметом о истим стварима и стао сам у кафани. Кмет је разговарао са Марком, али сваки је говорио за свој рачун. Ја, истину да речем, не могу рећи, да је он рекао, да је сретно пренешено, или не.

Председник: Чудо, да ви питате Марка, што је то пренешено, кад ви већ 16. октобра склањате бомбе у пријатеља; изгледа, да ви нијесте знали, да то могу бити бомбе.

Рајковић: Ја нијесам знао, да су бомбе понијели на Грахово и у Никшић, јер ми није нико казао. Знао сам да су нешто бомба оставили у Рисну код Ђоновића и Божовића, али ми није казао, да је бомбе послао на Грахово и у Никшић, те сам с тога питао, јесу ли бомбе пренешене.

Председник: Јесте ли били ви на само са Марком, а није нико други био?

Рајковић: Није нико, и то изван куће Милиновића.

Председник: Нека уђе Андрија Цвјетков Миловић.

(улази Андрија Ц. Миловић.)

Јеси ли ти Андрија Ц. Миловић?

Андрија Ц. Миловић: Јесам.

Председник: Колико ти имаде година?

А. Миловић: Осамнаест.

Председник: Шта ти долази Јован Миловић?

А. Миловић: Не долази ништа, само братственик.

Председник: Ти се позиваш као свјетло, да кажеш истину пред судом, што ћу те запитати, и оно, на што се можеш заклет. Немој да што год притајиш, што знаш, особито оно, што те суд пита.

Кажу суду, јеси ли гдје год гледао Јована Миловића Баила у октобру мјесецу прошле године, у Рисну, или тамо гдје год у граници аустријској?

А. Миловић: Јесам.

Председник: Гдје?

А. Миловић: У Рисну.

Председник: А кад је то било?

А. Миловић: Бога ми, не знам. Не памтим којег мјесеца, — негдје рано у јесен.

Председник: Реци отприлике, ти знаш, кад су били избори.

А. Миловић: Био сам ондје, по Лучину-дне око 10 дана.

Председник: А зашто си ти био у Рисну?

А. Миловић: Пошао сам за то, јер су ми браћа послала 800 кр. да их примим од Марка Ковачевића.

Председник: Како си се срио са Јованом?

А. Миловић: Нашао сам га у Рисну, на пјаци.

Председник: А зашто је пошао Јован тамо?

А. Миловић: Јован је био слат и знам, да је пошао доктору.

Председник: Је ли ти што год причао Јован тога пута?

А. Миловић: Јест.

Председник: А што?

А. Миловић: Ја сам га питао, како ће овдје живјети, кад знам да је слаб.

Казао је, да га је зауставио доктор за једно 15 дана. Послије тога ми је искао трошак да иде у Америку и ја му нијесам дао.

Причао је уз то, како је био у Котору у апотеци. Причао ми је, да је гледао Марка са друговима и чуо, гдје се нешто прича о некаквом материјалу, да иде с њим у државу.

Председник: А на којем мјесту ти је то причао?

А. Миловић: Не знам.

Председник: А прича ли ти зашто?

А. Миловић: Није ми причао. Ја га нијесам питао у потанкости.

Председник: Јеси ли га питао, какав је то материјал?

А. Миловић: Питао сам га и он не знаваше, него говораше, као лагуми, бомбе и не знам шта је.

Председник: Помињаше ли он лагуме и бомбе?

А. Миловић: Помињаше.

Председник: Пита ли ти њега, је ли он питао, зашто им је то?

А. Миловић: Јесам, а он ми је одговорио: „не знам Бога ми, доста сам се о своме јаду забавио.“

Председник: А пита ли ти њега, одакле су им ти лагуми и те бомбе?

А. Миловић: Питао сам, и он ми је рекао, да су донијели ђаци из Биограда?

Председник: А пита ли ти, ко је дао ђацима?

А. Миловић: Нијесам питао, зашто да питам, ко им је дао?

Председник: Природно је било да питаш, ти си момак тријезан.

А. Миловић: Није било нужно да га питам ништа.

Председник: Јеси ли ти чуо кад за ријеч бомбе?

А. Миловић: Нијесам никада.

Председник: Па како те онда није интересирао?

А. Миловић: Ја сам мислио да су бомбе оно, што носе музиканти по пијаци.

(Смијех.) Бога ми нијесам знао.

Председник: А да ли ти је што говорио о цијени тих бомба?

А. Миловић: Он ми је нешто причао о томе, како су се разговарали они у Котору, да их је то, што су добили, коштало 15.000 круна, шта ли.

Председник: А да ли рече, окле су набавили?

А. Миловић: Каза, да су их набавили ђаци, који су дошли из Србије.

Председник: Гдје је био разговор између тебе и њега и на којем мјесту?

А. Миловић: У кафани приватној, гдје смо коначили у Кате Гркове.

Председник: Је ли још ко ту био кад сте се разговарали?

А. Миловић: Није нико. Ту смо лежали, пошто смо вечерали.

Председник: А је ли говорио, да што год причаш или не причаш о тијем бомбама?

А. Миловић: Није ми говорио да причам.

Председник: А је ли ти говорио да не причаш?

А. Миловић: Рекао ми је: ајде ти, па пази своје послове, немој да причаш никоме; ја не знам шта је то.

Председник: А је ли ти још шта друго зборио?

А. Миловић: Не памтим све, давно је било: прије 7 мјесеци.

Председник: Запамтио си ти добро.

Је ли говорио што за Крста Антова Миловића?

А. Миловић: Кад сам кренуо, рекао ми је, ако видим Крста, да му речем, пошто смо били у разговору, за трошак.

Председник: Кажу истину, ђетићу.

А. Миловић: Пошто му нијесам хтио да дадем паре за трошак, рекао ми је, ако видиш Крста рећи ћеш му, нека дође у Рисан.

Председник: Јеси ли га питао зашто?

А. Миловић: Бога ми, нијесам га питао, него само мислио за то да иште паре.

Председник: Ти си прије казао, да ти је рекао да дође или код Марка или код њега.

А. Миловић: Нијесам нигдје помињао Марка.

Председник: Јеси ли још кога налазио у Рисну?

А. Миловић: Јесам Марка Даковића.

Председник: А јесте ли разговарали с њиме?

А. Миловић: Нијесам Бога ми ништа. Сједио сам с њиме и са Марком у једној кафани.

Председник: А је ли Јован био с Марком?

А. Миловић: Ја и Јован сјеђели смо заједно. Заједно смо пошли и попили двије кафе и изашли.

Председник: Бјеше ли још који са Марком Даковићем, кога познајеш или не познајеш?

А. Миловић: Био је Ковачевић и још двојица у уској робу, које не познајем.

Председник: Опиши их.

А. Миловић: Не бих их описао да сам их видео ономадне, а не прије шест мјесеци. Била су два у уској робу и сјеђели са Марком Даковићем. Ту су дошли и попили двије кафе.

Председник: Размисли. Како су изгледала та два у уској робу?

А. Миловић: Били су лијепо, бијели, лијепо обучени.

Председник: Је ли им коса била бијела?

А. Миловић: Није им била коса бијела.

Председник: Јесу ли млади људи били?

А. Миловић: Јесу.

Председник: Јесу ли носили што год на себи друго, него што обично људи носе?

А. Миловић: Нијесу ништа. Шешир на глави и уској робу.

Председник: Да није који од њих носио наочаре?

А. Миловић: Нијесам видео, Бога ми, ни једнога.

Председник: Јеси ли се задржавао колико у тој кафани?

А. Миловић: Јесам око 10 минута, кват од уре.

Председник: Ко је изашао с ким?

А. Миловић: Ја и Јован изашли смо заједно, а они су изашли поред риве.

Председник: Јеси ли се ти ту дуже бавио?

А. Ц. Миловић: До десет сати у јутру, и тад сам пошао кући, пошто сам примио новце.

Председник: Јеси ли коме говорио, кад си пошао дома?

А. Ц. Миловић: Рекао сам само Крсту А. Миловићу да сиђе у Рисан, јер да му је то поручио Јован, а он је рекао, да неће.

Председник: Прочитајте му записник, који је чинио 7. априла 1907. год. Слушај овај записник, да чујеш јеси ли овако или друкчије говорио!

Писар Краљевић чита:

Пошао сам у понеђелник по Лучину-дне у Рисан да примим неки новац, који ми је дошао из Америке од браће. У Рисну сам се састао са Јованом Петровићем Миловићем и с њим сам коначио заједно у једној соби у кући Кате Гркове т. ј. у понеђелник вече.

Ја сам Јована у вече питао: Јоване, шта овдје радиш и како си од живота, јер сам чуо да је болестан и да је због тога код доктора пошао. Он ми рече: бољи сам мало и доктор ми је рекао, да останем 15 дана. Онда сам га питао јеси ли гледао Марка Даковића и гдје се сад налази? Он ми је одговорио да је Марко дошао из Котора и да је сад у Рисну. Ја Јована питах на то, па што Марко ради овдје? Он ми је послје дужег затезања одговорио да има још друштва с Марком и набавили су материјал, са којим ће изаћи на граници. Ја га питах какав је то материјал, а он ми рече: „Лагуми и да ће брзо с тијем лагумима на Цетиње.“ На моје питање што ће на Цетињу, одговорио ми је, да не зна, него да се је забавио о своме јаду. Ја сам га питао па куд мислиш сад одакле, нашто ми је одговорио: Ако ми буде боље, искаћу од тебе путни трошак и ходићу у Америку.

Пошто сам га одговорио, да му не могу дати путни трошак, он ми је рекао, да кажем Крсту Антову Миловићу да сиђе у Рисан, којем сам ја ово једном приликом на Грахову рекао, а је ли он, Крсто, слазио, то не знам.

П. Рече ли ти Јован П. Миловић-Баило, од куда ми је тај материјал (лагум)?

О. Он ми рече: да су то Марко с друштвом набавили из Биограда и рече ми да су за њих дали или 1.500 или 15.000 круна и да се то друштво налази у Боки, Котору, Будви, Новоме и Дубровнику и т. д. А на моје питање, гдје се тај материјал налази рече ми, код тога друштва.

П. А рече ли ти Јован да кажеш коме на Грахово о овоме?

О. Није ми рекао Јован да кажујем о томе коме него ми је рекао, да о томе не говорим никоме него да пазим свој посао.

П. Јеси ли се тада у Рисну састајао са М. Даковићем?

О. Јесам одмах сјутра дан т. ј. у уторник. — Пошао сам заједно с Јованом у једну кафану и ту нађемо Марка са Марком Васовићем Ковачевићем и још двојицом нама непознатим и ту смо пили кафе. Ту смо врло мало сјеђели и Марко не пита, ко је изабран за посланика и мало се шалио. Одатле смо ја и Јован устали и пошли — он у кућу гдје смо ноћили а ја да примим новце за које сам био и дошао, и тога истога дана т. ј. у уторник у 10 сати пр. подне сам отишао кући на Грахово.

П. Је ли Марко поручивао што по теби на Грахово?

О. Рекао ми је само толико, да речем његовијем код куће да му пошљу коју пару и коју робу. Ово ја нијесам казивао код његове куће.

П. Кад си дошао на Грахово, јеси ли с ким говорио о овоме, што ти је Јован у Рисну говорио?

О. Нијесам ни с ким.

П. Имаш ли још што казати?

О. Немам ништа.

По прочитању

Андрија Ђ. Миловић.

Данас 7. априла 1908. г. бише суочени Андрија Ђетков Миловић и Јован П. Миловић, те Јован П. Миловић изјави:

„Све је Андрија истину казао, само што се не сјећам да сам поручивао по њему за Крста Антова Миловића, нити сам му

говорио, немој о овоме никоме причати, јер ја бих то што сам њему казао, причао па да је ту било 60 друга, нити сам му говорио, да су за материјал дали 1.500 или 15.000 круна, јер ја кад сам то чуо од њих у Котору, нијесам им ни вјеровао.

Андреја Ђ. Миловић изјави:
Ја тврдим да је све истина, што сам казао.

По прочитању:
Андреја Ђ. Миловић,
Јован П. Миловић.

Председник: Прочитајте му и онај записник од 10. новембра 1907. год.

Писар Краљевић чита:

П. Што ти је причао Јован П. Миловић односно „бомба“, кад си ишао к њему у Рисан и с њим се састао?

О. Ја сам питао Јована што радите овдје, што не идете куд? Он ми одговори добили смо материјал са којим ћемо мислим брзо изићи на границу. Ја сам га питао, шта је то? Он ми одговори, „лагуми“. Ја сам га онда упитао, одакле су? Казао ми је, да су из Биограда.

П. Куд говораше Јован да ће шњима?

О. На Цетиње и кажеваше и даље да ће шњима лагувати Цетиње. Ја га онда упитах: Хоће ли још гдје коју? А он ми је казао, да немају намјеру но кад би која остала иза Цетиња — може и послје ваљати. — Питао сам га и то, како су добијали те „лагуме“, које ми Јован кажива? Казао ми је Јован, да су ти лагуми коштали 15.000 круна.

П. Пита ли ти Јована, како се пале ти лагуми?

О. Питао сам га и он ми одговори, то не треба ништа друго него бацити гдје хоће па само пукне.

П. Пита ли ти Јована, гдје се налазе ти лагуми?

О. Питао сам га и он ми каже: у Марка Даковића с друштвом има их у Дубровнику, Рисну, Котору свуд у тога друштва.

П. Је ли говорио Јован да кажеш што о томе на Грахову и јеси ли ти што о томе казивао?

О. Нити ми је Јован говорио коме да кажем, нити сам ја коме о томе казивао. Само ми је рекао да речем Крсту Ангову Миловићу, да сиде у Рисан.

П. Јеси ли ти казао Крсту за то?

О. Јесам.

П. А је ли ишао Крсто у Рисан, знаш ли?

О. Не знам.

По прочитању: Андреја Ђ. Миловић.

Судија Р. Појовић: Андреја, ти си сад мало прије пред нама рекао, да ти је Баило при свршетку разговора рекао: „Немој ово ником казивати, јер да сам не зна о томе што је,“ а међутим у записнику кажеш, да ти је рекао само: „Немој о том никоме казивати“. Дакле, јели ти казао ово прво или пошљедње?

А. Ц. Миловић: Он ми је рекао: „Немој о томе ништа ником казивати, но пази своје послове“.

Председник: Је ли му Јован зборио то?

А. Ц. Миловић: Бога ми га питајте, г. председниче. Питајте га, јесам ли му шаптао, или којим сам начином говорио.

Председник: Кажи ти нама, Јоване, јеси ли му рекао, да не казује никоме?

Јован Миловић: Не ја, Бога ми!

А. Ц. Миловић: Мени се, Бога ми, тако чини, да је рекао: „пази свој посао и не казуј ником.“

Судија Р. Појовић: Можеш ли се на то заклет?

А. Ц. Миловић: Могу.

Председник: Јоване, јеси ли му говорио, да дође Крсто Антов Миловић код тебе?

Ј. Миловић: Не знам.

Свједок А. Миловић: Ја сам мислио, да си га само за то позвао, да иштеш пара.

Председник: Је ли ти он рекао, да речеш К. А. Миловићу, да дође код њега?

Свједок А. Миловић: Јест заиста.

Председник: А кажи сада истину, је ли баш рекао Јован, да су набавили материјал, и да ће лагувати Цетиње?

Свједок А. Миловић: Бога ми се на то не могу заклет.

Председник: А можеш ли се заклет, да није зборио?

Свједок А. Миловић: Не памтим, да ми је тако говорио.

Председник: А пред кап. судом у Грахову и пред ишљедном власти казао си, да јест.

Свједок А. Миловић: Кад се је то ухватило, свакојако је народ говорио, па сам могуће ухватио ту ријеч.

Председник: Нека дође Блажо Тодоров Вујачић.

Крсто, говори ли теби што год Андреја Цвјетков, да ти је поручио Јован, да пријеђеш у Рисан код њега?

К. Миловић: Не сјећам се, тако ми Бога и св. Петра!

Председник: Андреја каже, да му је рекао Јован, да то рече, да пођеш код њега и тврди, да ти је рекао, да пођеш.

Кр. Миловић: Не могу се сјетити, тако ми св. оца Василије.

Председник: Нека дође Андреја!

Подсјети га Андреја, гдје је то било. А. Миловић: То је било шетњом кроз пјану. Он је пролазио доље, а ја горе и тад сам му то рекао.

Председник: А стаде ли ти код њега?

А. Миловић: Не, него сам му рекао и окренуо се.

Председник: Сјеђаш ли се сада?

Кр. Миловић: Не, Бога ми! Сам сам размишљао, да ли ми је казао или не и не могу се сјетити.

Председник: А јеси ли ти ишао у Рисан?

Кр. Миловић: Нијесам. Од Лучина-дне нијесам ишао.

Председник: Ти хајде на своје мјесто, а ти Андреја у пјану, или слушај!

Нека дође Тришко Крстов Вучуновић! Јеси ли ти Тришко К. Вучуновић?

Т. Вучуновић: Јесам.

Председник: Одакле си родом?

Т. Вучуновић: Из Грахова.

Председник: Јеси ли писмен?

Т. Вучуновић: Не.

Председник: Јеси ли кажњаван?

Т. Вучуновић: Не никад.

Председник: Кажу, али истину, на што се можеш заклет, а позиваш се као свједок, јеси ли гдје прошле године гледао у Бијелој Гори Јована Миловића Баила? Познајеш ли га?

Т. Вучуновић: Познајем га лијепо.

Председник: Је ли он ваш кмет?

Т. Вучуновић: Јест, био је.

Председник: Испричај, јеси ли га видио, како и гдје?

Т. Вучуновић: Видио сам га у Бијелој Гори исте вечери кад су га ухватили. Нијесам чуо никад, да се тражи.

Председник: Откуда си се ти десио у Бијелој Гори?

Т. Вучуновић: Ја сам пошао пјешке у Грахово, као што је познато вишини људи на Грахову. Повод, што сам пошао, био је тај, да цијело љето стојим у Бијелој Гори. Једне вечери сам изишао пред зору и казао ми је Гаврило, да је Јован Петров у Бијелој Гори. Ја сам га питао — гдје, а он ми рече — горе негдје.

Даље сам га питао, откуда је Јован у Бијелој Гори, кад ми је рекао, да намјерава у Рисан, а он ми одговори: јест, горе је. Ја рекох: деде да га видимо и ми изиђемо горе и ја га виђех код колибе. Одатле сам отишао ја пут Грахова, а Јован остаде ту.

Председник: Прича ли ти што Јован, кад си га видио?

Т. Вучуновић: Причао ми је, кад је Лазару Миркову дошла плата од Господара, и тамо су сјеђели некакви људи и пили и Лазар је рекао: „Ово ми је прва и потоња плата“? Да је Јован рекао: „Бога ми ће сваком бити најпотоња! И причао ми је Јован, да ради тога не смије ићи на Грахово, а Јован каже, да то није рекао. И рекао је, да ће се вратити преко Боке, да узме увјерење од доктора и да дође право на Цетиње Књазу, да му каже све што је, и да није смио ићи преко Грахова ради сердара.

Председник: Испричај још један пут што си чуо. Је ли ти Јован још што говорио? Кад си га нашао?

Тришко Крстов Вучуновић: Није ми друго ништа говорио.

Председник: Испричај још једанпут што ти је говорио.

Вучуновић: Чуо сам, да се говорило ово: кад је Лазару Мијовићу дошла плата од Господара, Лазар да је рекао: „ово ми је најпрва и најпотоња плата“, а Јован да је на то рекао: „Бога ми свакоме ће бити најпотоња — и Књазу Петровићу биће најпотоња“.

Јован ми се тужио, да је због ових ријечи осуђен и да с тога не смије ићи на Грахово, већ да ће у Боку, да узме увјерење од љекара, да дође на Цетиње Књазу.

Председник: Је ли Јован рекао, да ће Књазу бити најпотоња, или си чуо?

Вучуновић: Бога ми мени се чини, да је Јован рекао.

Председник: Од кога си чуо?

Вучуновић: Не знам данас.

Председник: Размисли.

Вучуновић: Не знам, тако ми Бога.

Збораху по пјаци и селима на Грахову.

Председник: Је ли ти Јован што-год причао ту?

Вучуновић: Није ништа него ово.

Председник: Пита ли откуда си Јово?

Вучуновић: За Јована Миловића чуо нијесам, да се тражи.

Председник: Кад си Јована нашао, кажеш, да си се зачудио, кад си чуо, да је у Бијелој Гори, па кад си дошао тамо, зар га нијеси питао, откуда ти ту?

Вучуновић: Ја сам питао, откуда је дошао.

Председник: Што он вели?

Вучуновић: „Ја сам дошао из Рисна“.

Говори: „чује се нешто нова буна, па сам изашао овдје. Кад додох чујем, да се нешто за мене збори. Поћи ћу у Рисан

и узети увјерење, да идем на Цетиње Књазу“.

Председник: Кад си ходио пут Бијеле Горе, је ли ти говорио, да се вратиш?

Вучуновић: Јест, говорио је један да се врнем.

Председник: Ко је говорио?

Вучуновић: Говорио један: „тражи жан-дар да се врнеш, и сиђеш у пјану“. Ја нијесам крив никоме ништа. Ја говорим њему зашто ме тражи. Он вели: „не знам, дошао један и рекао, да си деш у пјану“. Мени казао Гаврило, да је Јован код њега. Ја се врнух и неколико људи кренуло и питају ме: „ђе си био?“

— „У Бијелу Гору“. — „Што си ходио у гору“. — Ја причам као и вама.

Председник: Раздвојисте ли се прије, него ти људи дођоше?

Вучуновић: Јест.

Председник: Куд си кренуо?

Вучуновић: Пут Грахова срела ме војска, пита ме: „ђе сам био?“ — „У Бијелој Гори“. — „Што си ходио?“ — „Ја био“. — „Ђе је Јован Миловић?“ — „Ево га у Бијелој Гори“. — „Врни се с нама“.

— Ја се врнух.

Председник: Гдје нађосте Јована?

Вучуновић: Дођосмо пут колибе. Питамо ђевојчицу: „ђе је Јован?“ — Ту је пред колибом у једној пећиници. — „Ђе?“ — „Ево овђе“.

Председник: Јели то Јованова ђевојчица била?

Вучуновић: Јест, 15 година има јој.

Председник: Даље!

Вучуновић: — „Јоване!“ — „Ево ме!“ — „Ту си!“ — „Јесам!“

Председник: Бијаше ли пећина далеко од колибе?

Вучуновић: Мало.

Председник: Колико је било људи?

Вучуновић: Не знам.

Председник: Је ли један или двојица, тројица?

Вучуновић: Пет до шест људи, кад су га извели из пећине.

Председник: Је ли још ко био наоколо?

Вучуновић: Што знам, ноћ је била.

Председник: Које доба?

Вучуновић: Око 11 ура.

Председник: Ти кријеш нешто.

Вучуновић: Ја кријем!

Председник: Испричај!

Вучуновић: Ја не знам, брате.

Председник: Испричај поново!

Вучуновић: Ево да ти испричам све чисто. Молим те, ја сам кренуо исту вече

Председник: Кад си срио људе, који су те питали: „ђе је Јован“, отоле почни!

Вучуновић: Ја сам одио горе, ђе су ми говеда, ишао сам да их гледан. Дошао један, да сиђем у пјану. Ја сам се врнуо.

— „ђе је Јован?“ — Ено га у главници — „Да се врнеш са нама“. — „За-што?“ — „Да се ухвати Јован Миловић“. Ја се врнух, дошао до колибе.

— „Је ли ту Јован?“ — „Нема га. Упитам ђевојку: „ђе је?“ — „Ту у једној пећини“. — „Ђе?“ — „Ево ту“. Пет до шест људи уљеже, свезаше га и пове-доше на Грахово.

Председник: Пита ли га ко год, зашто уђе у пећину?

Вучуновић: Не.

Председник: Кажи Јоване, зашто си уљегао у пећину?

Јован Миловић: Ево зашто. Ја кад сам кренуо из Рисна, кренуо сам с том намјером, да идем дома. Ја нијесам знао, зашто не бих дошао у Црну Гору. Кад сам дошао до чобана код колибе, каза-ло ми је дијете „доходили су и тражила те власт“.

Ја сам мислио: лијепо! Као што сам казивао сваком суду, што се састах с Марком Даковићем, да бих могао пострадади, већ сам ја мислио да бих пошао за Америку, кад бих могао, и да ћу из Грахова пут Требинија.

Пошто сам видио, да ме власт тражи, ја сам се тада предомислио, да се врнем у Рисан, узнем увјерење и с тим на Цетиње. Ја сам рекао: ја ћу сјутра у Рисан, из Рисна на Цетиње тек да узнем увјерење од доктора. То сам ја казао. Видим ја, Бога ми је тијесна колиба, онда сам смислио: може Бога ми ко од власти виђети и прије ме спровести на Цетиње. Тада ми се још теже исправ-дати.

Ево за то сам отишао у пећину. 15 метара није далеко. Ту сам лежао док су они дошли.

Председник: Зар нијеси знао, да се увјерење може добити с Цетиња?

Ј. Миловић: Јесам. Волио бих свакако да сам дошао и без увјерења.

Председник: Тришко, чудновато, да се не врати, кад ти рече брат, да те тражи власт: јер се из исказа види, да ти нијеси имао никаква посла, да си ходио код Јована?

Т. Вучуновић: Јесам имао посла. Ја сам више пута ишао ноћу горе.

Председник: Зашто се не врати кад ти каза брат, да те тражи власт?

Вучуновић: Ја сам рекао: „одмах ћу се вртнути“. Знаш, да нијесам крив ништа.

Председник: На позив власти треба одмах доћи.

Вучуновић: Није 10 минута трајало, док сам се врнуо.

Председник: Сједите, сједите! Нека дође Блажо Тодоров Вујачић! (Долази Блажо) — Јеси ли ти Блажо Тодоров Вујачић?

Блажо Т. Вујачић: Јесам.

Председник: Јеси ли што слабо?

Бл. Вујачић: Не.

Председник: Колико ти је година?

Бл. Вујачић: 15.

Председник: Кажи Блажо истину!

Бл. Вујачић: Хоћу, хоћу што знам.

Председник: Кажи ти, јеси ли прошле године носио какво писмо из Рисна коме?

Бл. Вујачић: Јесам ходио из Рисна. Дошло преко Мила Радовић 800 круна. У Рисну сам нашао Марка Даковића и рекао ми Марко: „да понесеш ово писмо Николи“. Ја сам га понио. Велика је куверта била — зелена, у њој једно мало запечаћено и написано писмо, а горња куверта није запечаћена била. Ја сам га предао Николи на кантуну Видака Николина и звао ме, те смо пили у Крста Гаврилова.

Председник: Јеси ли писмен?

Бл. Вујачић: Не.

Председник: Није била запечаћена?

Бл. Вујачић: Не горња, а мала је у средини била запечаћена.

Председник: Нека дође Никола Акимов Даковић! — Блажо, кажи: јеси ли још кад доносио какво писмо Николи од Марка?

Бл. Вујачић: Иза тога је потрајало 5—6 дана, кад ме позва син Акимов, да понесем пасош Марку у Рисан. Ја сам узео. Нијесам нашао Марка, него Никола. Он ми рече: „дај мени, ја ћу га дати Марку.“

Председник: Јеси ли му га дао?

Бл. Вујачић: Јесам.

Председник: Је ли он теби што давао?

Бл. Вујачић: Никола ми давао није ништа.

Председник: Кад си носио пасош, је ли тада било или прије?

Бл. Вујачић: Не, него прије.

Председник: Дава ли ти што, кад си носио пасош?

Бл. Вујачић: Не ништа.

Председник: Први пут, кад ти даде оно писмо, рече ли ти што Марко?

Бл. Вујачић: Не ништа, по: „понеси и предај га Николи“. Ја сам понио и предао Николи, и предао сам га на кантуну Видака Николина.

Иза тога је потрајало 5—6 дана, док је отишао Никола у Рисан, дозвоао ме је Мирко и дао ми пасош да носим у Рисан.

Председник: Је ли ти још ко што давао?

Бл. Вујачић: Не ништа.

Председник: По чему знаш, да је био пасош?

Бл. Вујачић: Мирко ми је то рекао, кад ми га је дао.

Председник: Јеси ли гледао када пасош?

Бл. Вујачић: Јесам, има горе круна.

Председник: Је ли на оном била круна?

Бл. Вујачић: Јест.

Председник: Је ли био у куверти или без ње?

Бл. Вујачић: Био је завјен у куверти, колико једна књижица.

Председник: Сједи.

Никола, кажи по други пут: ко ти донесе оно писмо од Марка?

Н. Даковић: Мени га је донио Блажо Тодоров, један дјетић од 12 година.

Председник: Како је изгледало то писмо?

Н. Даковић: У једној куверти, бијаше мало. Он ми га је донио. На мене бијаше адресирано и ја сам га узео.

Председник: Каква је била куверта, сјеђаш ли се, је ли била запечаћена?

Н. Даковић: Јест.

Председник: Је ли било запечаћено оно, што ти он донесе?

Н. Даковић: Јест зап

Председник: Је ли што било око малог писма?

Н. Даковић: Није ништа.

Бл. Вујачић: Мало је било замотано, у зелену куверту.

Председник: Никола, ти си казао, да је мало било отпечаћено, и ти си га могао прочитати.

Бл. Вујачић: Није истина. Ја знам какво је било. Ја се могу заклет на Њивот св. Петра.

Н. Даковић: Ја сам га тако видео.

Бл. Вујачић: Ја сам 4 пута долазио и тако све казао.

Председник: Кажи Никола, је ли мало писмо било запечаћено?

Н. Даковић: Није.

Председник: Кажи садржину писма.

Н. Даковић: Није ништа писано, него што сам казао.

Председник: Тај дјетић каже, да је мало било запечаћено.

Бл. Вујачић: Ја ћу се заклет на Њивот св. Петра.

Председник: Ти Никола кажеш, да није било запечаћено и да си га читао.

Бл. Вујачић: За Бога ја сам га дао и видео, да је мало било запечаћено.

Председник: Значи, Никола, да је теби Марко казао, што је унутра.

Н. Даковић: Није, Бога ми.

Бранилац Бакић: Вели мали, да је била спољна куверта незапечаћена, а унутра једно мало писмо запечаћено и око њега обавијена мала бијела карта. (Блажо Вујачић: јест.) Бјеше ли што написано око онога омота малог писма?

Бл. Вујачић: Чист је био, ништа не бјеше написано.

Судија Пойовић: Је ли што било писано на зеленој куверти?

Бл. Вујачић: На малој је било написано, на великој ништа. Ја сам му дао мало и одозго је била зелена куверта.

Судија Пойовић: Је ли, Никола, доносио што овај мали Блажу од Марка, брата ти, послје овога кад си био у Рисну?

Н. Даковић: Ја не знам, ја се не сјећам.

Председник: Писмо какво или пакет?

Н. Даковић: Ја Бога ми не знам, ја се не могу сјетити.

Председник: Јеси ли одио у Рисан, пошто ти је тај дјетић предао писмо?

Н. Даковић: Јесам једном.

Председник: Откад ти је предао оно писмо, и пошто си пошао у Рисан, је ли ти доносио што, овај дјетић од Марка, или од кога другог?

Н. Даковић: Ја се не сјећам, већ што сам поручио, да ми се донесу хаљине.

Председник: Је ли ти доносио пасош за Марка?

Н. Даковић: Ја се Бога ми, не могу сјетити.

Председник: Опомени га ти дјетићу.

Блажо Т. Ђуровић: Дозвао ме је Мирко и рекао ми је: да понесеш овај пасош у Рисан Марку. Ја сам узео пасош, а био је завијен озго, и дошао сам у Рисан. Нијесам нашао Марка, него изађе једно момче и упита ме: кога тражим. Вељу: тражим Марка Даковића, да му предам пасош. Он ми рече, ево Николе у ову кафану, па предај њему. Ја сам га донио Николи и предао сам му га. Он исти рекао је, да ће га предати Марку и ту ми је плаћао пиће.

Председник: Сјеђаш ли се, Никола?

Никола Даковић: Не сјећам се ништа, јер тај пасош Марку не постоји, да ја знам. Само сам за хаљине поручио и те ми је донијела једна жена. Одакле ћу ја дати Марку пасош?

Судија Р. Пойовић: Мораш се сјетити, је ли ти ишта тај мали донио у Рисан.

Н. Даковић: Ма ево видите, да ја Бога ми не могу да се сјетим, јер тај пасош није постојао.

Судија Р. Пойовић: Не тврдим ја, да је био пасош, али свакако види се, да ти је нешто доносио, било што, или књигу или пасош. Је ли ти ма шта доносио тај дјетић?

Н. Даковић: (Према Блажу Т. Вујачићу): А када си донио?

Блажо Т. Вујачић: Потрајало је 5 до 6 дана, одкад сам одио писмо, те сам ти то донио, и ти си мени дао код оне бутиге Илије Радовића 3 круне. Сада се лијепо спомени.

Судија Р. Пойовић: То је немогуће, да се не сјетиш.

Н. Даковић: Ја се сјећам, да кад сам кренуо у Рисан, да ми мали ништа донио није.

Б. Вујачић: Ја ћу се заклет на Њивот св. Петра.

Н. Даковић: Није ми могао донијети, кад је Мирко био већ на Цетињу.

Б. Вујачић: Није био онога пута на Цетињу.

Држ. туж. Вуисић: Молим да се утврди пошљика, за коју каже мали да ју је дошио.

Судија Р. Пойовић: Признаје ли Мирко?

Бран. Бакић: Је ли Блажо, у твоје присуству, кад си предао писмо Николи до Марка, је ли Никола распечатно писмо?

Б. Вујачић: Он је узео оно писмо и оно мало извадио из куверте. Ја сам отишао. Он га је метнуо за ђамадан и није га читао, док сам ја био.

Бран. Бакић: Је ли извадио оно мало писмо, док си био с њиме, у твоје присуству?

Бл. Вујачић: Јест.

Бран. Бакић: Је ли читао штогод од оног што је извадио у твоје присуству?

Б. Вујачић: Није ништа.

Бран. Бакић: Је ли оно мало писмо, или што друго?

Б. Вујачић: Нити је оно мало писмо ни што друго.

Н. Даковић: Није било, како он каже.

Б. Вујачић: Ја знам како је било.

Бран. Бакић: Да разјаснимо. Ти велиш да је била велика куверта, а да је било у њој мање писмо. Је ли било још шта осим тога писма?

Н. Даковић: Није ништа. Нијесам никада с њиме ишао. Он је рекао: „Послао ти је Марко писмо“. Ја сам узео писмо турио га у шпаг, и пошао кући.

Б. Вујачић: Плаћао ми је Бога ми, да пијем у Крста. Ја ћу се заклет на Њивот св. Петра.

Председник: Нека се прочита записник од 12. новембра 1907. Мирка Акимовца.

Писар Краљевић чита:

П. Ти Мирко на првом записнику нијеси много што шта казао, што си знао о ствари за коју си овамо позват, а да си знао то, потврђује се исказом твог оца Акима и брата ти Николе.

Позиваш се дакле, сад да накнадно кажеш, што си првом прећутао.

О. Одговарају тачно на питања, која ми будете поставили.

П. Какво си ти писмо слао у Рисан Марку — брату ти — по Блажу Тодорову Даковићу — Вујачићу, дјечаку са Грахова?

О. Слао сам писмо и то рекао ми је отац да пишем Марку, да иде одмах у свијет, да се миче и послао сам му по истом малом Блажу један пасош за Србију, којег је прошле године овдје извадио, јер први пасош, који му је Никола одио, био је неки којем је рок био изашао, па је био поручио да му тражимо нови пасош, и ми смо га нашли у кући међу књигама те сам и тај пасош оправио по Блажу.

П. Има ли колико од онда?

О. Ја сам овамо пошао са Грахова 30. прошлог мјесеца, а то је отприлике било 5—6 дана прије тога.

П. Ти си по истом Блажу добио писмо од Марка?

О. Нијесам по Блажу добијао писмо.

П. Велиш ли да овог пута нијеси добијао писма од Марка по Блажу, или да нијеси ни прије примао?

О. Нијесам никад ја од Марка по Блажу писма примао.

П. А да ли је Блажо доносио од Марка какво писмо оцу ти Аким и брату ти Николи?

О. Не знам о том ништа.

П. Јеси ли ти дао једном на Грахову писмо Марку Суботићу, да однесе неком у Нишкиће?

О. Нијесам никад.

П. Ти знаш да је испред Лучинадне 1907. год. донио Вујадин Окичин из Рисна један пакет од Марка твог брата, старијем брату Николи?

О. Они ако су што радили, крили су од мене.

П. А знаш ли о оном, што је оцу ти Аким Крсто Антов Миловић повратио из Нишкића?

О. Не знам ни о том ништа.

П. Добро се размисли, па нам кажи све што знаш о бомбама, које је твој брат Марко послао из Рисна брату ти Николи преко Вујадина Окичина Вујачића, а за што сте сви ви знали, како су признали Аким и Никола. Пази добро да што не скријеш, јер од тога ће ти бити штета и биће доцкан да послје поправљаш накнадним признањем.

О. О бомбама не знам ништа. Ако су што радили, они су од мене крили.

По читању Мирко А. Даковић.

Председник: Ево видиш, Никола, твој брат Мирко свједочи, да је послао по маломе и пасош и писмо, пошто је примио писмо за Блажа Ђукановића. Тај мали Блажо свједочи, да ти је донио од Марка писмо, ону куверту вишу зелену и писмо, које ти признајеш да је за Блажа Ђукановића. Иза тога вели, да је понио пасош и да ти га је дао. Ми смо те питали, је ли ти ишао у Рисан, пошто си примио писмо за Блажа, ти си рекао: јесам, а кад смо те питали, је ли ти што говорио, ти си рекао: није, не сјећам се. Ето видиш, твој брат Мирко тврди, да је по дјетићу писао писмо, а види се, да дјетић истину говори.

Н. Даковић: Неће бити више писама. Ја сам само једном пошао у Рисан.

Председник: Могуће, да се не можете сјетити колика сте примили?

Н. Даковић: Више нијесам ниједно примио.

Судија Ристо Пойовић: Гдје си био 24. октобра.

Н. Даковић: На Грахову.

Судија Р. Пойовић: Мирко каже, да је то било 5 дана прије 30. октобра.

Председник: То је иста, да је то било послње писма за Блажа Ђукановића.

Судија Р. Пойовић: Око 24., 25. или 26. у ове 3 дана.

Н. Даковић: Како то, кад сам 24. био на Грахову?

Председник: А гдје си био 25.?

Н. Даковић: У Рисну.

Судија Р. Пойовић: По Мирковом тврђењу излази, да је било 24., 25. или 26.

Председник: Има ли ко питања?

Држ. туж. Вуисић: Ако је утврђено за пошљик, тражим, да се утврди околност, да ово није могао бити пасош, јер Мирко каже, да су тражили пасош од капетана, а да им га није могао дати; ово је била друга пошљика, а пасош не.

Бран. Бакић: Кад тако државни тужилац каже, онда отпада свједожба Б. Вујачића, јер овај тврди, да је пасош.

Председник: Он каже, да му је Мирко казао да је пасош.

Бран. Бакић: Али Блажо каже да је видно печат.

Држ. туж. Вуисић: Печат може бити и на документима школским, а Блажо каже, да је књижица била дебела од једног прста.

Судија Р. Пойовић: Признајеш ли ти, да је донио свједочанство за Марка?

Н. Даковић: Донио му је једном.

Судија Р. Пойовић: Зашто то нијеси до сад казао?

Председник: Нека уђе Ђорђеј Контић, а нека уђе и Рајковић. (Улазе).

Јеси ли ти Ђорђеј Контић?

Ђорђеј Контић: Јесам.

Председник: Одакле си ти?

Б. Контић: Из Нишкића.

Председник: Што си по занимању?

Контић: Ђак гимназије на Цетињу IV разреда.

Председник: Јеси ли кажњават?

Контић: Нијесам.

Председник: Ово су основи, које тужба против вас износи:

Противу тебе у тужби стоји:

а) По исказу Стевана Рајковића, да си 20. октобра био у кући Косте Милиновића, у Котору, на састанку са: Рајковићем, Марком Даковићем, Јованом Миловићем, Илијом Ивковићем и Душаном Ђоновићем, на којем је претресан завјернички план; да сте ту, ти и Ђоновић реферисали о ђацима, на које би могли рачунати; да сте још, ти и Ђоновић, у посебној соби, конферисали са Даковићем, и да сте сјутра дан, т. ј. 21. окт. пошли за Цетиње, примивши ти, при поласку од Даковића, три круне за путни трошак.

б) Сам признајеш, да су ти Душан и Михаил Ђоновићи, по Лучину-дне причали, да вам је казао на Лучин-дан вече, у кући Ђепавиној, И. Ивковић, мазао, који је дошао искрај ђака из Котора, да су се ђаци у Боки скупили и донијели бомбе и уједно ти открили читав револуциони план, о којем си дотле чешће расправљао са својим друговима: Душаном и Михаилом Ђоновићима, Мирком Беговићем, Јованом Кажичем, Јованом Томашевићем и Милисавом Ђепавом. А на име, да ће један од ђака запалити петролеумом гимназију, гдје ће се свијет окупити; за тим Министарство Унутрашњих Дјела и Обласну Управу; на пошти прекинути жице; узети сваки по једну бомбу и поћи к старој вароши, камо ће доћи преко Обзовице Марко Даковић, Јован Ђоновић и остали. Онда вичући: „Доље тирани“, сви ће заједно доћи пред Двор вичући: „живио Господар!“, а за тим бацати бомбе у Двор и поубијати све чланове Династије, а Престолонаследника прогласити Господаром Црне Горе.

Да и сам признајеш, да је у Котору теби и Душану Ђоновићу, Даковић објашњавао, како се бомбе пале и бацају.

Уједно вам је тумачио револуциони план, који се потпуно слаже са напред истакнутим планом, изнешеним по Ивковићу у кући Ђепавиној, на Цетињу. Да сте, ти и Душан Ђоновић, примили писмо од Марка Даковића за Милоша Ивановића. Будући је писмо било писано у преносном смислу, Даковић вам га протумачио, с налогом, да га Ивановићу протумачите, што сте кашње и учинили. Да је садржај писма, по тумачењу Даковићеву, односно вашем, Ивановићу гласио: да ће се брзо приступити к остварењу завјерничког плана; да ће у ту сврху требати много војника, а и новца, чега се набавка ставља у дужност народним вођама у Црној Гори, а на име: да Михаилу Ивановић доведе 100 Куча, бајаги да се жале Господару, за што Ивановић није могао бити кандидат за народног посланика; да Митар Вукчевић, доведе 50 Вукчевића, бајаги у исту сврху; да Спасоје Пилетић доведе 50 Пипера, и да Блажо Ђукановић доведе 30 Луковљана. Половица те војске имала би чувати Цетиње од евентуалних навала споља, а половина помагати при извођењу завјерничког плана. Уједно се у писму ставља у изглед што скорији долазак бомба. Стигавши на Цетиње 21. окт. око 5 сати по подне, да сте се састали у стану Милисаве Ђе-

паве, с њим (Милисавом), Мирком Беговићем и Михаилом Ђоновићем, ту им прочитали и протумачили горње писмо. Онда пошли сви заједно у стан Милоша Ивановића. Ту му испричали Даковићеве поруке и писмо протумачили. Милош осудивши Даковића, што тако деликатне ствари, које човек не би смио ни брату повјерити, повјерава којекаквим сумњивим индивидуима, као Ивковићу и њему сличним, обећао вам, да ће са своје стране све учинити, што буде могао.

Дакле Контићу, кажи нам само истину, немој да што скријеш нити да што придодајеш, јер ти она једина може помоћи теби и свакоме.

Кад ко год истину говори, не треба ни од кога да се боји.

Суд саслушајући тебе и друге доћи ће до истине.

Прво кажи, јеси ли ишао у Котор?

Контић: Јесам.

Председник: С ким?

Контић: С Душаном Ђоновићем.

Председник: Кад је то било?

Контић: То је било 20. у јутру у суботу мј. октобра.

Председник: Па како сте пошли у Котор? Испричај!

Контић: Једно вече сјеђели смо код Јована Кажича, ја и Томашевић. То су били гимназисте VI. разреда, који су имали сјутра поћи у Сријемске Карловце. За тим смо пошли код Ђепаве, а дошли су и други ђаци да се опросте. Душан Ђоновић је рекао, да му је обећао Томашевић дати неке књиге од VI разреда, које су Душану биле потребите. Рекао му је да ће му их предати код Кажича, али пошто их је заборавио предати, рекао је Душан да ће се ради тога раније дизат, да на пошти прими књиге. Ја сам се раније дигао и пошао сам преко поштане Обилића. Понио сам књиге и пошао код Ђоновића. Тамо сам нашао Душана, који лежаше у постељи. Питао сам га, је ли примио књиге? Казао је, да није. Питао сам га, зашто није отишао у школу. Казао је да ће морати поћи до которских страна да види је ли вапор пошао, па ако није отишао, да сиђе у Котор и да прими књиге од Томашевића. Казао ми је да му је мука ићи самоме, те да би му ја пружио друштво.

Ја сам му одговорио, да не могу због школе, а он је казао, да ћемо казати да смо били болесни. Ја сам казао, онда да идемо.

Кад смо дошли на которске стране, видјели смо, да вапор не бјеше још кренуо. Сишли смо у Котор и пошли улицама и залутали у граду. Некако смо изашли на риву. Код вапора видјели смо Томашевића и Кажича и некога господина у уској роби. Преставио нам се као студент. Ја не знам, да ли је Томашевић дао Душану књиге. Знао да је питао за књиге. Не знам, да ли рече, да их је оставио негдје на Цетињу, или рече, да су му ствари на вапору остале, и да их сада не може предати, али знам, да му их није предао у Котору.

Чуђаху се, од куда ми у Котор. Ми смо им казали, да смо дошли за књиге.

Онда нас Рад. Поповић поведе да идемо са њиме у његов стан. Кад смо дошли у кућу, нашли смо ондје Рајковића и Ивковића.

Ивковић спаваше, а Рајковић сјеђаше.

Питали су нас, зашто смо били дошли. Ми смо казали, тек онако, мило нам је било да дођемо. Причали смо о обичним стварима.

У 8 сати Даковић дође са једним човеком, за којега рече, да је са Грахова и да је кмет. Овај ми није био познат. И с њиме сам се био познао. По прилици, кад сам се са њиме упознао, питао ме је Даковић одакле сам, ја сам казао, да сам Контић, брат Милана Контића. Он је сии поред нас и причали смо се.

Онда је Баило причао, како је свуда стража по Грахову и како ће Марка ухватити, ако дође. Марко Даковић збораше, каква је то земља, у којој слободном грађанину није живот загарантован од власти, и како би клубашки бирачи требали да се жале пред Господаром на незаконити притисак власти.

Ми се нијесмо мијешали у тај разговор. Око 9 сати пошли смо, Ђоновић и ја, те смо нашли код неке бабе квартир. Ту смо лежали. Из јутра пошли смо Поповићу, гдје је Душан заборавио лумбрелу. Узели смо ју и пошли на Цетиње. У јутру нијесам видео Баила, био је само Даковић, Радоња Поповић, Ивковић мазало и Рајковић.

Председник: У вече, је ли било каквог разговора?

Б. Контић: Није.

Председник: Да ли сте у јутро гледали Даковића?

Б. Контић: Гледах.

Председник: Јесте ли шта разговарали?

Б. Контић: Нијесмо.

Председник: Је ли ти што давао?

Б. Контић: Није ништа.

Председник: Онда сте пошли на Цетиње?

Б. Контит: Јест.

Председник: Кад сте дошли на Цетиње?

Б. Контит: Око 5 сати смо улегли и прошли покрај куће Љепавине. Будући да ту има увијек лијепих књига, ту се ђаци скупљају. Ушли смо унутра, попили смо чај, читали неке књиге и почели смо Миласаву причати, како смо гледали Марка у Котору, и како се Марко жалио, да би се требали клубашки спојити, па да пођу Књазу да се жале. Ми смо се ту договорили, како би преварили Милоша Ивановића, па да напишемо писмо, како би се сви клубашки бирачи сложили, па да пођу Књазу да се жале, да Митар Вукчевић доведе 50 Вукчевића, а Спасоје Пилетић 50 Пилера, а сваки посланик што више својих бирача да доведе, па да сви пођу Господару да се жале. Тада смо сјели, да напишемо то писмо. Ђонових рече, да већ има неко писмо за брата, које ће писмо прочитати Милошу, а ако га заштите, рећи ће му, да је алегорички писано и да га неће разумјети. Ми тако учинисмо и пођосмо к Ивановићу.

Председник: Душан је казао, да има неко писмо, које је примио од брата му Ника. То ће писмо понијети Милошу и протумачиће му, као да га је писао М. Даковић.

Гдје бијаше то писмо?

Б. Контит: У Душана.

Председник: Је ли при њему?

Б. Контит: Јест.

Председник: Па како се ви договористе?

Б. Контит: Не сјећам се у појединостама.

Председник: Испричај, у колико се сјећаш.

Б. Контит: Ми смо се договорили, да речемо Милошу Ивановићу, како смо били у Котору и како нас је Марко Даковић послао натраг с писмом, у којем пише, како треба да се сложе клубашки бирачи и посланици, па да иду Књазу да се жале, и да у исто вријеме кажемо, како ће Марко радити од Грахова до Крста и како ће другима вођама писати, како ће М. Вукчевић послати Вукчевиће, а Спасоје Пилетић Пилере и сваки посланик своје бираче на Цетиње, да иду лично Господару да се жале.

Председник: Па шта да учине?

Б. Контит: Да се жале на пресије и друге неправедности, које се чине од стране владе.

Председник: Договористе ли се, како ћете протумачити оно писмо?

Б. Контит: Не.

Председник: Је ли било више договора, како ћете протумачити писмо?

Б. Контит: Није.

Председник: Како је гласило писмо од Ника?

Контит: Не знам, не сјећам се, да сам га читао. Душан је рекао, ја ћу га узети па ћу рећи Милошу, да је од Марка и рећи ћу, да је писмо алегорички, па да га неће разумјети.

Председник: А пођосте ли и ви?

Контит: Јесам.

Председник: На који начин?

Контит: Пошли смо сви заједно по двојица.

Председник: Јесте ли сви заједно били код њега?

Контит: Јесмо.

Председник: Гдје сте нашли Милоша?

Контит: Улегосмо унутра и нађосмо слушкињу. Питали смо за Милоша, а слушкиња нам рече, да је у кафани. Рекосмо јој, да га изазове. Она га је позвала. Он не познаваше мене, Беговића и Љепаву.

Председник: Је ли познавао Душана Ђоновића?

Б. Контит: Не знам, мене није.

Председник: Што је учинио кад је дошао код вас?

Б. Контит: Рекосмо му, како смо били код Марка и како му је Марко послао писмо и да му га протумачимо, и да он гледа, да се што боље изврши, што је у њему. Душан му је почео читати то писмо, како треба да се клубашки сложе итд., а он је рекао: мени није до никога, а ни до Марка. Просто нас је истјерао из собе.

Ми смо изишли изван и грдили га.

Председник: А јели он што говорио осим то, што је рекао, кад сте му хтјели, да прочитате писмо?

Контит: Није ништа, него је рекао, да није ни за какву странку. Другог разговора није било.

Председник: Откуда то, да ви ђаци наговарате Милоша, да он што тако предузима?

Откуда вам сину та мисао?

Контит: Јер смо знали, да је он брат Михаила Ивановића, жестокога клубаша.

Председник: А како сте друге именовали: Митра Вукчевића, Пилетића и т. д.

Контит: Знали смо, да су то посланици.

Председник: Па сте се надали, да ћете успјети?

Контит: Да! Да ће он повјеровати овоме писму, па ће он даље писати.

Председник: Гдје остаде писмо?

Контит: Ја не знам!

Председник: Јесте ли сви заједнички отишли од њега?

Контит: Сви заједно!

Председник: Јесте ли се састајали гдје-год више с њим?

Контит: Нијесмо нигдје.

Председник: Јесте ли иза тога ходили код кога?

Контит: Нијесмо ни у кога. Ја нијесам с њима ишао а, ако су они ишли без мене гдје — ја не знам.

Председник: Је ли ти Душан што спомињао односно разговора са Ивковићем?

Контит: Није ништа.

Председник: Да је Даковић спремао план?

Контит: Ни ријечи!

Председник: Јеси ли ти којом приликом био, и ако си био, с ким си био у кући Митра Ђуровића?

Контит: Нијесам нигдје био; ја се с њим познавао нијесам.

Председник: Прочитајте му испит, који је положио пред ишљедним судијама.

Контит: Испит, који сам положио по наредби ишљедних судија, морао сам га полагати.

Председник: Како морао?

Контит: Судије су ми рекли: ако би ти тако казивао, као што казујеш, не би ти било доста ни 20 година тамнице, а ако би казао, како што је рекао Рајковић, кад си се с њим суочио, онда би био ослобођен. Вуисић додаде, ако говориш тако, ти ћеш бити пуштен, јер си дијете.

Рајковић: Он сам каже, да је одмах са Радоњем дошао са паробродске станице код Милиновића. Пароброд долази у 1 и по сат послније подне, према томе није могао доћи код Милиновића у 8^{1/2} ура, као што је казао.

Б. Контит: Ја сам рекао, у 8^{1/2} је дошао Марко Даковић.

Председник: Изволте читати записник, од 26. јан. 1908. год. који се односи на Контитића.

Писар Краљевић чита:

Заиста ћу ви све испричати, што знам:

Кад је био напад на кућу, Михајла Јовановића, овдашњег крчмара, од стране Бајица и то негђе и септембру мјесецу пр. год. ноћу — ми смо се сјутра-дан скупили и ишли смо онако групичама по вароши демонстративно и договоримо се, да будемо на опрезу и ако ударе поново, да ми дамо отпор. У радничкој читаоници били смо у вече на окупу: ја, Милутин Ђонових, Душан Ђонових, Милосав и Војислав Љепаве, Марко Беговић, Стеван Рајковић, Перо Лазаревић и његов брат Јово, а који су били с нама такође у зговору, али нијесу смјели доћи у читаоницу, да не би полицији пали у очи, а и ми смо све један по један улазили, који смо били у читаоници — остали били су размјештени по појединим кућама и по вароши. Сви смо, како ми који смо били у читаоници, тако и они, који су били по кућама и по вароши, били наоружани револверима, а по неки су имали и ножеве. Договор је био, ако пушка пукне на једној страни вароши, да сви тамо трчимо. Од ђака, које сам навео, да смо били у читаоници, — били су још с нама у договору, али су били по кућама: Глиго и Саво Вукчевић, Јован Кажих, Јован Томашевић, Јован Велашевић, Мило Прља, Станко Прља, Јокица Грујичић, Михаило Матановић и Лабуд Рогановић — свега је било нас шеснаест ђака, који смо се послније заједно и сликали као једномишљеници, који смо се у свему слагали. Међу нама, које сам навео и неким, који су били код куће Војводе Гавра, био је договор, да ако нападну на кућу Војводе Гавра, да они из куће пуцају кроз прозоре, а ми да једна половина ударимо иза локанде, а друга улицом поред куће Јоша Негуша. Међу нама се просијао и тај глас, да ће они из куће Војводе Гавра, ако им дође до нужде, пребјећи у бугарско посланство, у коју сврху су биле и штице намјештене преко авлије Гаврове са зида на зид бугарског посланства. Једни су били смјештени у кући Митра Ђуровића, а једни у кући Пера Гашића, у намјери, да ако их нападну да им с обадвје стране ударе — једни су пак били у кући Божана Банашевића. Ми смо према нашем унапријед утврђеном договору имали притећи у помоћ, ма на ком се мјесту напад догодио.

Треће вечери био је друкчији план за нас ђаке и раднике, а они су били размјештени т. ј. ова виша господа по кућама, као и прошле вечери, да ако ударе на кућу Гавра Вуковића или коју другу гдје су ова господа била, пошто би сва полиција тамо потрчала да, ударимо на кућу Д-р Л. Томановића, полупамо му прозоре и ако се он појави да га убијемо, не појави ли се, да један пође у његову собу и да га убије, те онда да се разбјегнемо сваки у свој стан и чинимо се невјешти. Што се тиче плана међу нама ђацима и радницима, добијали смо упутства од виших т. ј. од оних који су били затворени по кућима. Ја нијесам био поз-

нат са овом вишом господом и нијесам ишао код њих у куће, него су други доносили такве гласове, т. ј. на један пут се донесе глас међу нама, ово се и ово има радити, и ми смо се томе покоравали, а дали је баш тако све нама наређивано, ја не знам. Стевана Рајковића, осим прве вечери, као што сам већ напоменуо да је био у радничкој читаоници, нијесам гледао; Душан Ђонових сјутра дан, кад смо преко ноћи хтјели нападати на кућу Томановићеву рекао ми је, да је С. Рајковић пошао у Котор, да донесе динамиде и да ће истога дана у вече доћи, а ми само да будемо спремни. Тога дана у вече, кад смо ми очекивали да Рајковић донесе динамиде из Котора, побјегао је Марко Даковић, без да је мени што било познато да ће те вечери побјећи, и то је била трећа вече иза онога напада на кућу Михаила Јовановића. Сјутра дан по бјегству Маркову казао ми је Душан Ђонових да је побјегао Марко Даковић, Милија Павићевић и Петар Новаквић, а о њихову бјегству причао ми је овако: „Синоћ су побјегли ноћу Марко, Милија и Петар, а пратили смо их и то идући пред њима ја (Душан), Никола Ђеклић, ђак Јован Велашевић и стриц Петра Новаквића, који је донио трошак Петру Новаквићу од ђеда Јована Велашевића (попа Јовице) да иде у Америку, (а не спомињем се да ли рече 150 или 250 флорина). Пред њима смо сви четворица одили до локанде и пошто смо разминули локанду до дно парка, ту нас обустави један полицајац и рече Николи Ђеклићу, да га тражи шеф полиције, те га и поврати натраг у полицију. — Ми продужимо пут пратити их и давати им знак да иду за нама, јер у колико нас је обуставио полицајац на путу, они су се склонили били у парку за један бор и ту остали док смо им ми дали знак, да могу продужити пут за нама, те смо их на тај начин провели до Заграбља гдје смо их причekali, па смо се ја (Душан) и Велашевић с њима опростили и натраг вратили, а стриц Петров пошао је и даље с њима пут Обзовице, да их прати. Пошто се Рајковић није био вратио с динамидама ту прошлу вече, као што је био рекао, ми смо ту у разговору рекли: „превари нас она поган, препаде се и утече“.

Послије бјегства Маркова нијесмо ништа главније предузимали осим што смо, кад смо кроз улице вароши пролазили — пркосно пролазили. Једнога дана иза Маркова бјегства, ја сам дошао код куће Душана и Милутина Ђонових. Из куће смо се упутили да шетамо улицом испред Обласнога Суда пут пјаче. Уз пут ми рекоше Ђоновихи: „казали бисмо ти нешто, али треба да обећаш да будеш тврд“ а ја сам им рекао да оћу — онда су ми они испричали ово: „казао нам је Илија Ивковић (мазало) који је дошао из Котора од ђака, да су му рекли ђаци црногорски у Котору, који су сви прикупили у Боки Которској, да су они донјели бомбе, и да ће брзих дана доћи на Цетиње изненада, него ако се у себе поуздајеш поћи код Јова Лазаревића и закуни се, да ћеш им вјеран бити. У исто вријеме Јово ће ти објаснити, каква ти је твоја дужност и ја сам рекао, да оћу, драге воље. Затим сам их запитао, шта ће се то радити а они су ми казали ово: да ће требати један од ђака да запали биљарду петролијом или бензином, па кад полиција и чиновници полиције појуре к биљарди, да прескочи један од ђака ограду иза турскога посланства, те да запали Мин. Унутр. Дјела и Обласну Управу, трећи међу тим да баца бомбу у пошту, па ако она не успије, да прекине све жице телеграфске, да се не би могло имати комуникације ни са унутрашњости ни са иностранством; затим, пошто то извршимо, имајући сваки при себи по једну ручну бомбу, поћи ћемо к старој вароши гдје ћемо срести Марка Даковића, мога брата Јована и остале ђаке, који ће доћи из Аустрије преко Обзовице; удружити се с њима вичући: доље, тирјани доћи пред палац, ту ћемо се доватити и викати живио Господар, па чим се он појави бацити бомбе под њиме и онда помоћу своје дружине које ћемо имати доста, поубијаћемо све чланове династије осим Престолонаследника Данила — њега ћемо прогласити за Књаза, и то сазвати велику народну скупштину и на њој прогласити Књаза Данила II-ог за Књаза, а можда и за Краља; ако се пак он не би тога примио, онда и њега убити и објавити велику српску револуцију, јер је то у осталим крајевима Српства све већ сређено и сковато, а у Црној Гори ће такође све на један мах устати.

Послије овога разговора разишли смо се и пошли сваки у свој стан, а послније овога у шетњи смо се чешће пута разговарали, кад смо се гдје састали о томе, а осим мене и два Ђонових знали су за све ово и с њима се о томе разговарали: Мирко Беговић, Јован Кажих, Јован Томашевић, Јован Велашевић, Милосав и Војислав Љепаве, Саво и Глиго Вукчевић. На неколико дана испред нашега поласка у Котор дошао је Илија

Ивковић, звани мазало, из Котора и казао Ђоновихима, да је све спремно у Котору, а да ми будемо у свако доба готови, што су Ђоновихи мени саопштили, а мислим, да су и овдјема што их мало прије поменух. Послије тога на неколико, кренули су Кажих и Томашевић у Сријемске Карловце у гимназију, а зашто су пошли и шта им је дало повода, да овдашњу гимназију напусте не знам, само у очи њиховог поласка отишли смо у стан Кажиха гдје је дошао и Томашевић, да с њиме у вече мало сједимо и опростимо се. На томе сједнику били смо: Ја, два Ђоновиха, Милосав Љепави, Лабуд Рогановић, Јокица Грујичић, Мило Прља, Михаило Матановић, учитељ Никола Рацковић и његова жена а било је и још неких жена и ђевојака, али им ја не знам имена. Ту смо сјеђели и пјевали до 10 ура ноћу и на један пут се појави на прозору Ивковић — мазало — и рече: „поћох“. Ја сам изашао пред кућу и питао га гдје оће да иде, нашто он одговори, да пође у Котор и више се нијесмо разговарали, већ сам се ја повратио натраг у кућу. Ту смо мало посјеђели са ђацима и разишли се свако својој кући. Ми смо им прије те вечери кад-кад говорили, да није лијепо што нас остављају у овим приликама. Сјутра-дан они су пошли дилижанцом за Котор, а ја као и обично пошао сам у гимназију и узео собом књиге и кад сам дошао пред гимназијом, на један пут ми је синула мисао у главу да идем у Котор, да се увјерим да нас Ивковић — мазало — не вара, као што нас је прије преварио Рајковић, и тако изнесем на продају моје књиге међу ђацима и продаћем их за 14 шестина. Ђацима сам казао да књиге продаћем стога, што намјеравам поћи за у Србију, да учим и да више овдје нећу у школу. Како ми још прошлога дана Ђонових бјеше рекао, да тога дана неће у школу но да је мало слаб — ја се чим сам продао књиге, упутим његовом стану, да га дигнем да он иде са мном у Котор — њега сам нашао у постели гдје спава и повичем „дигни се погани“. — овај скочи, рече ми: „ако Бог да“, а ја му рекох, да идемо у Котор, него се одма наређуј, нашто он одговори, нећу га ја тамо кретати, а ја њему: „оћеш и ако ти се неће, нашалих се ја.“ Он се тако дуго нећкао, али најпослије на моје велико наваљивање пристане са мном поћи. Узме он лумбрелу, а ја оно 14 шестина, које му показах, које сам био узео за књиге и упутимо се пут Котора. Више Бајица стигнемо неку жену средовјечну, назовемо јој Бога и питамо је куда иде. — Она рече, иде на Његуше, а да је од тула и родом — пита нас, куда ви идете и од куда сте, нашто јој одговоримо, да смо из далека и да идемо пут Котора, а оданле помоћу Божјом за Америку, и тада ја почех трести џепом, да чује она, како имам новаца и да заиста помисли, да идем за Америку. Даље смо се причали, како је слаба година и жито скупо и да ће бити тешко народу и у том смо разговору дошли до на Његуше. Она сврати својој кући, а ми свратисмо пред кафаном неког Станишића, попијемо по чашу ракије, затим узмемо једно кило леба па почнемо идући преко пијаче јести, да се не би к сјетио, ко смо. Прођемо Његуше и дођемо на Крстац, гдје сретемо некаквог старца, који нам показа пречац, којим се иде пут Котора. Идући пут Котора сретали смо његушке жене и ђевојке, које уз пут пјеваху и тако смо стигли у Котор око 2 и по уре по подне.

Ишли смо оним улицама, али није никог познатог нијесмо могли виђети и најпослије пођосмо на риву код вапору, да би барем тамо кога познатог виђели. Свијет улазаше у вапор и ми ту гледајући на један пут опазисмо Јована Кажиха и Јована Томашевића, који се бјеху упутили к вапору, а међу њима бјеше и један господин, нама непознати. Кад нас виђеше, упутише се прво к нама и питаше откуд ва ви, јер нијесу знали, као што сам навео, да ћемо и ми тамо доћи. Ми им још баш нијесмо ништа ни одговорили, а у томе нам се представи тај господин, који је био с њима, и рече да се зове Радоња Поповић студент. Кажих и Томашевић уђу у вапор, а ми пожеливши им сретан пут, вратисмо се са Поповићем и пођемо у један хотел, гдје он наручи по једно пиво те пописмо. Поповић нас позове и ми пођемо у његов стан и ту нађемо Стевана Рајковића и Илију Ивковића мазала и с њима се поздравимо и упитамо за здравље. Пошто смо се ми Поповићу били представили такође на риви, он чим је чуо да је Душан брат Јована Ђоновиха, одмах је био према нама повјерљив и послније мале почивке и обичног разговора у његовом стану, ни та нас, можете ли скупити колико присталица на Цетињу? — ми му рекосмо. „ђаци су ђаци, кад би била каква катастрофа, они би били ту“. Нас је наравно за ово питао, пошто се био увјерио од мазала, да је нама ова цијела ствар по-

зната. Послије тога разговора ми смо питали њих гдје је Марко Даковић, на што нам Радоња Поповић одговори, да ће тога истога дана у вече доћи. Заиста у 8 сати у вече Марко је дошао, чини ми се, из Рисна и са њиме гл. кмет Јован Миловић—Баило — ми се пољубисмо с Марком и посједамо — Марко нас је питао за обичне ствари, и ми смо му одговорили, па мало за тим устаде и рече: „одмах да вечерам па ћу по вечери опет доћи“ — с њим је пошао и Јован Миловић Баило. Ја и Стеван Рајковић такође пођемо, да купимо што за вечеру, он имађаше само једну круну а ја 12 шестина, јер сам већ био 2 шестине потрошио за хљеб и за ракију на Његушима — куписмо кубасица, хљеба и лука и вратисмо се да вечерамо. Мазало је мало послје купио једно кило вина и 2 шестине дувана. По вечери дође Марко и Јован Миловић код нас; — Марко зови мене и Душана Ђоновића у једну собу на само, и ту нам је објашњавао колике су бомбе, какву имају моћ и како се бацају — он рече, да бомбу треба бацити и ако је ближи пад бомбе од 20 корака треба панути одмах к земљи, јер она што је више од кољена на више све носи. За тијем нам је објаснио овако план: „Један од вас треба да запали петролеумом биљарду и то да однесе једну ламу, проспе је у ходник и запали, тада ће, рече, полиција и чиновници и све потрчати пут биљарде да гасе, онда треба један да прескочи иза турскога посланства, па да запали Министарство Унутрашњих Цјела и Обласну Управу; трећи међутим да потрчи к пошти и да баца у њу бомбу, па ако не би бомба оштетила све жице, онда треба исте пресјећи, да се онемогући сваки саобраћај у унутрашњости и иностранству. По томе треба сви да пођемо к старој вароши гдје ћете се сresti с нама, јер ћемо ми из Аустрије преко Обзовице на Цетиње доћи. Онда ћемо сви удружени поћи пред палат и викати живој Господар и тиме ћемо га измамити, па кад изађе пред Двор, бацити бомбу пут њега, за тим продужити у Двор и побити све чланове династије осим Данила II-ог, а њега прогласити за Књаза Црне Горе. Онда сазвати велику Народну Скупштину, но ако се Данило случајно не би хтио примити за Књаза, онда и њега убити, а објавити велику српску револуцију, а то је све тамо скловано, али за то ви не треба да знате.

Дале нам је рекао да ми понесемо бомбе на Цетиње, па Душан Ђоновић није хтио никако, а ја сам рекао, хоћемо по сваки начин. Марко рече да се не могу лако пренијети, јер се могу лако увхитити, па онда пропаде све. Ја му одговорих: „Како би било да узмемо два струца хљеба, па да им извадимо средину и унутра метнемо бомбе, па опет онај хљеб саставити и тако да их пронесемо, неће се нико сјетити.“ Па добро, рече, Марко, али оне нијесу још овдје стигле, него треба да чекате до сјутра вече, а тада ће их донијети Јован Ђоновић из Новог. Ми рекосмо да се може посумњати због нашега одсуства, но ће боље бити, да их не носимо; за тим пођосмо у собу код њих, гдје смо и прије били, а пошто смо ту неколико посјеђели, повео нас је Радоња Поповић на стан код једне удовице да спавамо. На пошшту се нађемо са неким Миличкићем Пипером, па сјутра дан ја и Душан пођемо опет код Марка и осталих и ту смо разговарали као обично, и Марко се жалао да му клубаша цетињски не шаљу новаца и рече, да је Мила Вукова боља од свих њих, јер рече, да му се чини, да му је Мила Вукова послала по некоме — не знам или рече 120 круна или 120 фиорина и рече нам: „пођите кад дођете на Цетиње, код Гавра Вуковића и Митра Ђуновића и заштите им паре, и позва нас на страну у собу гдје и први пут, извади једно писмо, које бијаше тако удешено, као да је писато у Биограду и то као да га пише Нико Ђоновић из Биограда брату Душану на Цетиње. Садржина писма бијаше дакле овака: „Драги Душко, — сад ћу скоро да полажем испите, за то ће ми требати доста новаца и кажи Иву, да се не иједи, што толико затражујем, али Боже здравља намирају ја њему и вама то све. Ја сам се у своме послу усавршио добро, за то се не брините, само ми то пара што прије пошљите. Од кондиције имам нешто, а нешто имам и помоћи. Чуо сам да се Мијаиле добро не влада, и да се нешто љути, али нека шути и нека се добро влада, ако се добро влада, послаћу ви скоро неке лијепе књиге.

твој брат Нико“.

Пошто нам прочита ово писмо, онда га мало стрља и згужва да изгледа да је старо и рече, подајте га Милошу Ивановићу и реците му, да се не шали с главом, јер тако ми Бога учинићемо ми некакав бунт, па се онда измакнути и они ће бити за све одговорни, а ово писмо овако ћете му протумачити, — па онда поче читати

реченицу по реченицу и тумачити нам: „Драги Милошу — Драги Душко.

„Сад ћу скоро да полажем испите за то ће ми требати доста новаца.

Брзо ћемо приступити к остварењу плана и за то ће нам требати доста војника.

„Кажи Иву да се не иједи што толико затражујем, али Боже здравља намирају ја њему и вама то све.

Да Милош рече присталицама на Цетињу, да се не љути што траже толико новаца и војника, јер Боже здравља, кад се план изврши све ће се то њима признати и наплатити.

Ја сам се у своме послу усавршио добро за то се не брините, само ми то пара што прије пошљите.

Ми смо се добро организовали, тога се немојте бојати, него нека они војску што прије спреме, тако да буде у свако доба готова.

„Од кондиција имам нешто, а нешто имам и помоћи — (ову реченицу нијесам могао сву запамтити, јер је она много опширнија била него сам је овдје навео) и значи:

Да ће Михаило Ивановић довести 100 Куча, под изговором да се жале Господару зашто Михаило Ивановић није могао бити кандидован за народног посланика; да ће Митар Вукчевић довести 50 Вукчевића, да се жале Господару на јавно гласање приликом избора народног посланика у Љешанској Нахији; да ће Спасоје Пилетић довести 50 Пилера, да моле Господара за милост Спасоју; да ће Благо Ђукановић довести 30 Луковљана, да се жале Господару, за што је један Луковљан назвао г. Божа Петровића издајником и да ће он т.ј. Марко довести 50, Граховљана, да се жале, зашто Марко не може живјети у Црној Гори слободно као остали Црногорац.

Од све ове војске половина стражила би око Цетиња, те да у vrijeme, кад буде на Цетињу план извршан, не да никоме изаћи изван Цетиња ни доћи на Цетиње осим познатим, који ће имати свој нарочити знак, а половина од ове војске да остане на Цетињу, да помаже да се план потпуно изврши.

„Чуо сам да се Мијаило добро не влада и да се нешто љути, али нека шути и нека се добро влада.

Чуо сам да се клубаша цетињски слабо одазивају и да неће да шиљу паре ни једну и да раде никако, али нека ми шиљу паре и нека раде што боље могу.

„Ако се добро владасте, послаћу ви скоро неке лијепе књиге.

Ако добро радите послаћу ви скоро бомбе.

Твој брат Нико —

твој брат Марко“.

Пошто је ово писмо овако протумачио, предао га је лично Душану Ђоновићу и он га ставио у шпак. Отолен смо сви тројица изашли на врх скала, гдје смо нашли Рајковића, Ивковића и Радоњу Поповића и Марко је извадио 15 шестина да нам дадне за путни трошак — ми смо се нећкали, да их не примимо, али свакако примисмо их и то узео их је из његове руке у своју Душан Ђоновић. Тада смо се са њима изљубили и пошли у 11¼ ура уз которске стране и дошли на Његуше око 2½ сата по подне — свратили код Станишића те попили по чашу вина, па продужили пут старијем путем за Цетиње. На Цетиње смо дошли око 5 ура по подне. Чим смо дошли на Цетиње пошли смо у кућу Љепавину и тамо нашли Милисаву Љепаву, брата Му Војислава, Мирка Беговића и Михаила Ђоновића у соби Милисављевој под кров — ту смо им све казали, писмо које смо донијели Милошу Ивановићу од Марка, као и све друго од почетка до свршетка испричали.

За тим смо пошли сви шесторица и то два по два у кућу Михаила Јовановића и то путем иза куће Марка Рајковића, па кроз авлију. Кад смо ушли у Јовановићеву кућу, нијесмо нашли Милошу у његовој соби, па сам ја питао — сад не знам или жену Михаилову или слушкињу — гдје је Милош, и она ми рече, ето га у кафани, те сам јој ја рекао да га зивне, што је она и учинила и Милош је изашао, па пошто сам му ја казао ко сам, јер ме до тада није познавао, пошли смо заједно горе у његову собу код остале петорице.

Милошу смо најприје објаснили све што је Марко Даковић нама двојици у Котору рекао и писмо које му је Марко по нама двојици послао прочитали смо му и објаснили му га као што сам навео, да га је Марко нама протумачио. Милош нам је на то одговорио, да ће он радити, да се то све уреди, али да Михаило не може војнике окупити, да се то сврши прије него на Аранђеловдан због некакве женидбе. На овоме смо се раздвојили и ми смо пошли сваки своме стану, а Милош је остао без да смо ишта даље разговарали. Ово је све било у неђељу 21. октобра прошле године. У понеђељник 22. октобра ми се нијесмо састајали нити о томе говорили, а у уторник 23-ег октобра бијаше спровод

дјетету Михаила Јовановића и пошто је спровод кренуо из Влашке Цркве — ја сам се придружио спроводу и баш на кантуну куће у којој је била женска школа, видим Стевана Рајковића и Душана Ђоновића, гдје иду заједно у спроводу. Ја убрзам корак, стигнем их и придружим се њима. У колико сам се ја њима придружио — Ђоновић запита Рајковића: „Гдје су оне ствари“, а Рајковић се кучну руком по прсима и рече: „Не бојте се, на сигурном су мјесту“. Ја сам се одмах сјетио, да ће то бити бомбе, и због жена, које бијаху у близини око нас, нијесам га хтио питати, шта су те ствари, само му рекох, немој будалити. Кад је спровод дошао до куће Ива Ђоновића, у којој кући стоји мој брат Милан, код којег сам ја тада станао, одвојим се од спровода и свратим кући, да ручам, а они даље са спроводом продужили. Тога дана око 5 и по сати по подне, чуо сам, да је Рајковић с бомбама ухваћен. Послије свега овога, ја сам стајао на Цетињу седам дана, па се онда гимназија распусти, због болести, и ја пођох кући. 16-ог новембра вратио сам се на Цетиње; 21-ог истог, познат сам у полицију на испит, а 22. у 8 сати из јутра, затворен у цетињском истражном затвору, гдје се и сад налазим.

П. Имаш ли још што рећи по овој ствари, и можеш ли се заклетти, да је ово што си досад казао истина?

О. Немам за сад, ништа више казати, а ако имаднем и будем што заборавио, пријавићу се, да и то кажем, а на све ово, што сам до сада казао, могу се заклетти, да сам казао само сушту истину и ништа друго.

П. Зашто ти Ђорђије, пред ишљедном комисијом, нијеси хтио ништа од овога казати, па чак ни код нас, у почетку, него си се дуго устезао?

О. Ја нијесам пред ишљедном комисијом хтио ништа говорити, због тога, што кад смо чули, да је Рајковић с бомбама ухваћен — завјерили смо се, да ћемо бити тврди и чувати тајну, и ако нас суд позове, да нећемо ништа признати. Према томе — ја сам сматрао да је срамота и врста неког издајства, кад бих исказао, како је било, али и поред тога, што сам се друговима и сам себи чврсто завјерио, да нећу тајну открити, ипак сам морао овдје пред вама све признати, јер ме савјест гризла и никако нијесам имао мира, и чисто се сад осјећам, да ми је много лакше, кад сам вам казао истину.

П. Ти си навео Ђорђије у записнику, да су ти Ђоновићи рекли да идеш код Јова Лазаревића да положиш заклетву, да ћеш бити тврд и тајну чувати, па јеси ли ти полагао ту заклетву код Лазаревића и је ли још ко од твојих другова да ти знаш?

О. Нити сам је ја полагао нити који од мојих другова, да ја знам, премда је међу нама било говора, да је сви положимо.

По прочитању: Ђорђије Р. Контић.

Заборавио сам јуче казати у записнику, да су при расстанку у Котору мени, Душану Ђоновићу и Радоњи Поповићу — Кажих и Томашевић рекли, да ће чекати у Новоме дан кад ће требати поћи у Црну Гору, да се оствари план. Тамо ће се рече, састати са другима па да ће тако сви заједно кренути се за Црну Гору. Мени се чини да је Поповић за ово и од раније знао, јер ваљда су то били удесили прије него смо ми дошли.

Заборавио сам се такође јуче јасно изразити, који су ђаци за наведени план знали, послје мога и Ђоновићева доласка из Котора. Дакле као што сам навео, за план смо знали прије поласка нашега у Котор: Ја, Миласав и Војислав Љепаве, Душан и Михаил Ђоновић, Мирко Беговић, Глиго и Саво Вукчевић, Јован Томашевић и Јован Кажих, а пошто смо се ја и Ђоновић вратили из Котора, казали смо цијелу ову ствар свијема наведенијема и још: Станку Прљи, Милу Прљи, Јовану Велашевићу, Михаилу Матановићу и Јабуду Рогановићу.

Једном ријечју сви они, који смо се сликали, потпуно смо једнако знали за сву ову ствар осим Јокице Грујића, којему нијесмо смјели ствар саопштити због тога, што у њега нијесмо имали повјерења и што смо се бојали, да нас не изда а ми петнаесторица били смо одлучени да учинимо све што можемо учинити.

Кад смо ја и Душан кренули у Котор — Душан је написао на једном папирићу карте словима старогрчкијема: „Милутине, ја, Контић пођосмо Котор,“ и то је написано оставио на тавулину у својој соби. Ово је писао за то да се не би наши другови чудили гдје смо, јер као што сам навео, нијесмо им били претходно казали за наш поласак и више за сад немам што казати, а ако се чега сјетим, опет ћу се пријавити да вам кажем.

По прочитању: Ђорђије Р. Контић.

Предсједник: Контићу, као што си чуо, ти си учинио једну велику разлику у данашњему исказу и у исказу пред ишљедним судијама.

Ђ. Контић: Ја сам хтио да измијеним тај записник, има већ мјесец и по. Кад сам им казао они су ме измаршикали. А нијесу ми ни каву наручили као што су и прије чинили.

Предсједник: А јеси ли ти то казао? Ђ. Контић: Ја кажем да су они чинили мој записник.

То је њихов а не мој записник. Г. Дрљевић је казивао а записивао. Драговић.

Предсједник: А јеси ли га ти потписао? Ђ. Контић: Ја га нијесам читао. Пошто сам се потписао, онда су га почели да читају и то далеко да га нијесам могао видјети. На много мјеста казао сам да нијесам тако казао, а они су ми рекли да не могу мијењати пошто сам се потписао.

Предсједник: Је ли на свима табацима потписан?

Писар П. Краљевић: Јест.

Предсједник: Кажу Контићу, поново те опомињем, кому је првome, кад сте дошли из Котора, пало на ум да рече, да повјерите Милошу Ивановићу?

Ђ. Контић: Не знам Бога ми, не могу се сјећат сваке ситнице.

Предсједник: Количина вас је било? Ђ. Контић: Петорица.

Предсједник: Који су то били?

Ђ. Контић: Ја, Миласав Љепаве, Душан и Михаила Ђоновићи и Мирко Беговић.

Предсједник: Ко је тај разговор почео?

Ђ. Контић: Ја знам само толико да смо се договорили, а коме је првome мисао пала, не знам. Зна да смо се договорили да треба повјерити Милошу.

Предсједник: А у којем мислу?

Ђ. Контић: Да му повјеримо као да је Марко Даковић писао писмо, да дођу бирачи клубашки и да се жале Господару на притисак Владе Црногорске и власти. Душан Ђоновић је казао да не треба писати друго писмо, него да има од брата Николе.

Предсједник: Па послје шта рекосте?

Ђ. Контић: Он ми рече да ће га читати као да га је писао Марко, а ако би га Ивановић тражио, да ће рећи да га не може разумјети, јер је писано алегорички, него да ће га он тумачити.

Предсједник: А тумачисте ли писмо у Љепавиној кући?

Ђ. Контић: Нијесмо.

Предсједник: Него сте одмах отишли два и два?

Ђ. Контић: Јест, и одредили Душана да он каже шта има и пошли код њега.

Предсједник: Којом улицом?

Ђ. Контић: Пошли смо улицом Нове Церковице и улегли кроз авлијска врата. Кад смо улегли, нашли смо слушкињу и питали је, гдје је Милош. Она одговори, да је у кафани, рекли смо јој, да га зовне и он је дошао код нас, и ту, ја знам, мене није познао; ја сам му казао, ко сам, и онда смо узашли горе уз степенице у његову камару. Он је питао нас, зашто смо дошли код њега. Ми смо му казали, да смо били у Котору и видјели Даковића и некакве ђакове и да је Марко послао ово писмо, за које је рекао, да га протумачимо овако, и Душан је почео да га чита, као да га тумачи. Он није ни половину прочитао и Милош је рекао: мени није зато стало, што бестијате. Рекао је, Марко је будала и мени није стало ни за Марка ни за ...

Ако је њему воља, да буну, ја нећу. У то га знаше на вечеру и он је отишао и онда смо отишли и ми.

Предсједник: Зар ништа друго није казао Милош?

Ђ. Контић: Није ништа друго.

Предсједник: А човјече, како си ти умисли, да причаш пред ишљедним судијама све потанкости.

Ђ. Контић: А умисам! Главну су ми натурали, а послје око онога било је лако.

Предсједник: Велиш, да је Душан извадио писмо. Је ли га пред Милошем извадио?

Ђ. Контић: Јест, извадио га је и почео тумачити.

Предсједник: Па кад ти је он отказао и није више хтио да слуша и прекорно Марка, што би онда са писмом?

Ђ. Контић: Не знам. Пошли смо низ скале сваки својој кући и нијесам више говорио о том.

Предсједник: Дакле, не знаш, шта се учинило са писмом?

Ђ. Контић: Не знам.

Предсједник: Је ли остало у рукама Душановим?

Ђ. Контић: Незнам.

Предсједник: Да га није предао Милошу?

Ђ. Контић: Не знам.

Ст. Рајковић: Ја бих рад, да се прочита мој записник у колико се тиче Контића, јер у мом записнику ја не кажем ни једну ријеч, коју би чуо Контић и према томе он није могао да призна оно, што сам ја рекао.

Бран. К. Јаблан: Ја сам хтио само да га упозорим на то, да говори само истину, јер оно, што сада говори, много се разликује са његовим досадањим исказима.

(Према Контићу): Је ли ти чињено насиља од стране ишљеднога суда, док су ти обећавали, како кажеш, да ће те одмах ослободити, ако им све кажеш?

Б. Контић: Казали су да ће ме затворити у ладницу.

Председник: Је ли вам од ишљедника чињено насиље у ишљећу до то, што су обећали, да ће вас одмах ослободити, ако будете причали?

Б. Контић: Нијесу ми чињели насиља другога осим што су ми пријетили, да да ће ме затворит у ладницу и заковат у гвозђа.

Бран. Крсто Јаблан: Откуда си ти могао вјеровати ишљедним судијама, да ће те ослободити кад будеш причао оно, што они хоће, кад је оно, што си ти нама испричао, много грозније од онога, што си овдје испричао?

Б. Контић: Ја нијесам знао закона, нити имам појма о томе.

Бран. Јаблан: Ти кажеш да је секретар Драговић писао записник, па те онда наћеривали да потпишеш и пошто си потписао онда да су ти читали.

Како си ти као бистар човек могао потписати прије, него су ти га прочитали, а кад кажеш да ти није било насиља?

Ти си испричао нешто, а сада кажеш да то није истина. По оном што си причао и по оном што те је председник питао изгледа, да је баш оно истина. У осталом, то ће се утврдити другијем путем. Ја те као бранилац позивам, да говориш истину.

Б. Контић: Ја сам једном лагао, кад сам говорио, како су други хтели, а сад ћу говорити како је било.

Председник: Јесу ли вас ишљедни судије позивали на суочење с Милошем Ивановићем?

Б. Контић: Јесу.

Председник: А јесу ли с Душаном Ђоновићем?

Б. Контић: Нијесу.

Само су ме једном суочили с њим.

Председник: Како си казао о том суочењу? Јеси ли се држао оног што си прије рекао?

Б. Контић: Не сјећам се. У осталом то је записано. Ја сам казао, да смо ја и Милош прочитали само два реда од тог писма.

Председник: А јеси ли измијенио што год, што си причао пред ишљедним судијом односно давања писма са стране Маркове? Јеси ли остао при том код свога суочења, да сте од Марка донијели писмо?

Б. Контић: Јесам.

Председник: Је ли ти онда било какве пресије?

Б. Контић: Није, али нијесам могао, да оно што сам прије исказао, оповргнем.

Председник: Зашто нијеси при суочењу казао ово, што си казао на јавној расправи, кад кажеш да си остао приликом суочења с Милошем Ивановићем при свом испиту?

Б. Контић: Ја сам остао при том и казао готово све, што је било, само то сам промијенио, да Милош Ивановић није знао, да смо ми писали, него да је писмо писао Марко Даковић и да смо само два реда тог писма прочитали, како да се клубаша споје и т.д.

Председник: Имали сте прилике реторирања приликом суочења, а ви сте остали при том, што сте рекли пред ишљедним судијама.

Контић: У главном.

Председник: Не само баш у главном.

Држ. туж. Вујисић: Је ли, Ђорђија, што било познато ишљедним судијама о овом плану, кад си био први пут на саслушању?

Б. Контић: Тада сте позвали Рајковића.

Држ. туж. Вујисић: Али у Рајковићевом записнику о том нема ништа.

Б. Контић: У главном се је говорило, да треба убити Господара и његову фамилију.

Држ. туж. Вујисић: Јесмо ли ми знали о писму, које сте донијели од Марка Даковића?

Б. Контић: Ви сте рекли, да је писао Марко Даковић.

Држ. туж. Вујисић: Јесмо ли ми знали што о садржани тог писма?

Б. Контић: Нијесте.

Држ. туж. Вујисић: Ко је тумачио садржину?

Б. Контић: Ми смо тумачили цијелу садржину.

Држ. туж. Вујисић: Јесте ли тумачили у кући Љепавиној?

Б. Контић: Ја сам рекао, да се не сјећам.

Држ. туж. Вујисић: Јесте ли га цијела протумачили Милошу Ивановићу?

Б. Контић: Нијесмо за то, јер смо знали како смо се договорили. Ја сам рекао, да је од њега, јер сам знао, да нам нећете вјеровати, да смо ми писали него Марко Даковић.

Држ. туж. Вујисић: А јесмо ли ми с тобом лијепо поступали, Ђорђе?

Б. Контић: Јесте, али исто пошто сте од мене неистину изнудили.

Држ. туж. Вујисић: Ти се рекао, да те је доиста савјест мучила?

Б. Контић: То сте ви рекли.

Држ. туж. Вујисић: А јесмо ли ти прочитали записник прије, него си га потписао?

Б. Контић: Не.

Држ. туж. Вујисић: Ти си све то рекао.

Б. Контић: Може бити.

Држ. туж. Вујисић: А јеси ли ти што својеручно написао?

Б. Контић: Јесам.

Држ. туж. Вујисић: А је ли те ко гонио?

Б. Контић: Није.

Држ. туж. Вујисић: Јеси ли сам затражио од нас папира да ти дамо и да пишеш у истражном затвору, ако се још чега сјетиш?

Б. Контић: Јесам.

Држ. туж. Вујисић: Јеси ли однио папир?

Б. Контић: Јесам.

Држ. туж. Вујисић: А јеси ли што доносио записано?

Б. Контић: Јесам.

Држ. туж. Вујисић: Ово је од ријечи до ријечи његов записник.

Контић: Ви сте ме држали два сата прије, него сте ме послали у затвор.

Председник: А је ли то твоја рука?

Контић: Јест.

Држ. туж. Вујисић: Ја рачунам на Ђорђа, јер ипак држим нешто до њега. Боље је, да ти глава пане, него да будеш непоштен.

Контић: Да, казуј како ви хоћете, па буди поштен. Ја сам онда погријешо, јер нијесам истину казао, срамотно сам казао.

Држ. туж. Вујисић: Ђорђија, де казуј, ко те је стражио у истражном затвору, како сте се договорили у истражном затвору и с ким сте се договарали?

Контић: Ја се нијесам с никим договарао, него кажем оно, што јест.

Држ. туж. Дрљевић: Ми смо опазили и прије, да имају договора у тамници, ради чега смо се жалили Министру Правде и ради чега је промијењена стража. Ови су пак били размјештени, један у Војном Стану, други у истражном затвору и т.д. Ђоновић је испричао једном од дружине, како су се договарали у тамници и како је Контић баш онг дана, кад је дошао да ретерира, написао биљетић: „Држи се Ђоновићу, добро знај, да је Ђорђија тврд као челик.“ Ја молим да се прочита његова изјава из истр. затвора. У осталом наћи ће се цедуљице Контићеве, које пише друговима кроз тамницу. — Господо суду, ако се спомињемо што су они излазећи онг дана из Великог суда рекли: Како се је завијало, онако ће се и разврћи, а изнијеће се још и биљетићи, које су по тамници писали, то ћете јасно видјети, којим је путем дошао Контић до тога, да каже ово данашње.

Контић: Ви сте ме приморали, да тако кажем.

По жељи председника оптужени Б. Контић чита својеручну изјаву, коју је упутио суду:

Послије бјегства Марка Даковића са Цетиња, дошао је радник Ивковић, звани мазало, код мене, Душана Ђоновића, Михаила Ђоновића, Мирка Беговића, Милисаву Љепаве и Војислава Љепаве и казао нам је да су у Котор дошли преко сто и педесет ђака црногорских и да ће они доћи на Цетиње и донијети собом бомбе, но да смо спремни у свако вријеме. Ми смо очекивали даље гласове. Једну вече кад смо били на сијелу код Јована Кажича, ђака VI разреда гимназије, који кретаху у Сријемске Карловце, да тамо даље учи, око 10 сати јави нам се мазало на прозор и рече нам шапћући: „Ја поћох“. Ја сам изашао на поље и рекао му: „Гдје ћеш?“ — „У Котор“ — он ми одговори. — Сјутра-дан ја одем у школу, и пред школом зуцне ми нешто у главу, како би било да ја пођем у Котор, да видим како стоје ствари и је ли истина, што нам мазало прича.

Прошлого дана казивао ми је Ђоновић да сјутра-дан неће у школу, јер је мало слаб. Намислим, дакле, звати њега и поћи с њим у Котор. Продам књиге за четрнаест шестица и пођем кући Душановој. Њега нађем у постели гдје спава, дрмнем га и повичем: „дигни се погани!“ Овај скочи и рече ми: „ако Бог-да?“ — У Котор да идемо, одма се наређуј“. Нећу га ја тамо кретати, одговори он. — „Хоћеш и ако ти се неће“, нашалих се ја. Он се је тако дуго нећкао, али најпослије на велико моје наваљивање пристане са мном поћи. Узме он лумбрелу, а ја оно четрнаест шестина па пут за уши. Више Бајица стигли смо једну жену, Горде је зваху, средовјечна жена око својих 40 година, са торбицом у руци. Назовемо јој Бога и запитамо је куда иде. Она каже, да иде на Његуше и да је отуд родом. Она нас је питала: „одакле сте ви“. Ми јој одговорисмо: Из далека. „А гдје сте кренули?“ — „Ми до Котора и тада помоћу Божијом за Америку. И тада ја почех трести шпагом,

да се чују оно четрнаест шестица, те да помисли збиља, да идемо. Даље смо се причали, како је слаба година, а жито скупо, те ће бити тешко по народ. Дођосмо тако до Његуша и она пође кући а ми сврнемо пред кафаном неког Станишића, попијемо по чашу на платино и затим узмемо једно кило шеничнога хљеба, па затуримо јести преко пјаче, да се не би ко сјетио, ко смо.

Прођемо Његуше и дођосмо на Крстац. Ту сретемо некаквог старца, који нам покаже пријечац, којим се иде пут Котора. Сиђемо и путем сретасмо веселе Његушице, које пјеваху. Дођемо у Котор. По улицама нигдје никог познатог. Гледамо више себе, видимо само високе зграде, а кроз прозоре извирују главе которских фрајла. Баврљајући тамо амо, изидемо на риву и пођемо код вапора, да ако кога барем тамо видимо. Свијет улазаше у вапор, и ми у тој гумбањи опазисмо Јована Кажича и Томашевића, и међу њима некаквог ускогају. Они нам се приближише. Ускогаја нам се представи као Поповић студент и ми њему прикажемо наше експленије. Испратимо њих и с Поповићем пођемо у један хотел, ту он поручи по једно пиво, хотијаш и ја по једно платити али немам новца ни за храну и спавање, а не за пиво. Пођем у стан Поповића и тамо нађем ова лица: г. Стевана Рајковића, Ивковића, ручимо се с њима и упитамо се за јуначко здравље. То бјеше око три уре и по по подне. Радоња Поповић је нас питао можемо ли скупити колико присталица? Ми му рекосмо, ђаци су ђаци, чим би била каква катастрофа, они би били ту. Разговарали смо се за тим о обичним стварима, које нијесу за вриједност казивати.

Питали смо их гдје је Марко Даковић Он ће доћи поћас, одговори Радоња. У осам сати ево Марка и са њим главни кмет Јован Баило Миловић. С њим смо се полубили и опет посиједасмо. Он нас је питао за обичне ствари и ми смо му одговорили. Марко рече: Одох да потражим што за јело, доћи ћу по вечери. С њим пође и кмет Јован Баило. Ја и г. Стеван Рајковић пођемо купити што за вечерање. Они имаху круну, а ја око 12 шестина. Узмемо кубасица, лука и 2 штруца хљеба, враћамо се кући те вечерамо. По вечери дође Марко и Јован. Марко нас зови, мене и Душана у једну собу на само и ту нам је објашњавао, како су бомбе, какву имају моћ и како се бацају. Затим је нам објаснио овако план. Један од вас треба да запали петролијом биљарду и тада ће полиција и чиновници и све потрчат биљарди, онда треба један да прескочи иза турског посланства па да запали Министарство Унутрашњих Дјела. Трећи да потрчи к пошти и да баца у њу бомбу онда сваки поћи к доњој вароши и тамо срести њих, затим ијевајући појавити се пред палатом ускилима Живој, измамити Књаза пред Двори тада му бацити бомбу. Затим убити свакога члана династије, оставити само Данила II. и прогласити га за Књаза и онда објавит велику народну скупштину; ако он не хтеде за Књаза, и њега убити те онда објавити велику српску револуцију; то је тако све скловано али за то ви не треба да знате.

Даље нам је рекао, да ми понесемо бомбе на Цетиње. Душан није хтио никак о ја сам рекао, хоћемо по сваки начин. Марко рече да се не могу пренијети јер се могу ухватити. Ја му одговорих: Како би било да ја узмем два штруца па да их забијемо у њих, тј. да извадим средину па да их у њих ставим, па да их опет затворим. Па добро рече Марко, али оне нијесу још овдје по треба да чекате још овдје до сјутра — вече — донијеће их Јован Ђоновић. Ми рекосмо да се може што посумњати, но ће боље бити да их не носимо, затијем пођосмо код њих у собу и затијем пођемо на стан код једне удовице и ту погодимо спавање по 30 новчића на особу. На ноћшту се нађемо са неким Миличковићем Пипером. Сјутра дан пођемо код њих, Марко нам даде једно писмо у којем је писао Милошу Ивановићу, а написао га је као да пише писмо Нико Ђоновић Душану. У писму је стајало да ће довести Михаило Ивановић 100 Куча под изговором да се жале Књазу на неправични избор; Митар Вукчевић 50 Вукчевића, да се жале на јавно гласање приликом избора посланика у Љешанској нахији, Спасоје Пилетић да доведе педесет Пипера, да се моле за Спасоја, а Благоја Ђукановић довести тридесет Луковљана и Марко ће довести педесет Граховљана. Половина би чувала стражу око Цетиња, а половина помагала при извршењу анархистичког злочина и још му је писао, да ће му скоро послати неке ствари — бомбе. Опостимо се од њих; Марко нам даде бетнаест шестица, те тако се упутисмо апостолски пут Цетиња. Кад дођосмо на Цетиње у вече, пођемо у Љепаве и тамо дође Љепав Милисав, Душан Ђоновић, ја, Мирко Беговић и Михаил Ђоновић. Ту смо им

објаснили у чему је ствар. Затијем пођемо код Милоша Ивановића, те му прочитамо и објаснимо писмо. Он нам је рекао, да то не може бити прије Аранђелова дана, због некакве женидбе, и да ће он чинити што боље може.

Председник: Види се, Контићу, да је ово у главном једнако: оно, што си писао, и оно, што су ишљедни судије писали. Дакле, главна садржина је иста само је мало оштрије записано у саслушању пред ишљедним судијама. Зашто хоћеш сада да поричеш?

Остајеш ли при овом данашњем исказу?

Б. Контић: — Остајем! Нека се позову они, који су ту били, па нека кажу, је ли онда о каквом плану говорено? Нека дође: Ђоновић, Баило и други, па нека кажу, је ли преда мном што говорено?

Председник: Па кажи, коме то сину на памет, да објашњава ову садржину тога писма?

Б. Контић: Ја не знам сваку ситницу.

Председник: Није то ситница, него је то крупно — говорити о издајству Господара и Домовине. Ја не знам, кому је то синило у памет, да писмо тумачи.

Б. Контић: Не знам.

Председник: Ти, дакле, кажеш, да није било ријечи о бомбама, ни о ничему.

Б. Контић: Није било.

Председник: Јован Баило прича, да сте се разговарали о бомбама, и о другим стварима.

Б. Контић: Онда зовите га овдје, да се суочио.

Председник: Дакле, ти тврдиш, да нијеси ту нече чујао разговора о бомбама, а тврдиш, да је ту био Јован Баило.

Држ. туж. Павле Вујисић: Али, молим вас, господине председниче, да га упитам, откуда му дође на памет, кад су тумачили оно писмо Милошу Ивановићу, да су рекли: „послаћемо бомбе“.

Б. Контић: Ја нијесам казао Ивановићу, да ће послати бомбе, а мени је пало на памет, јер се већ тада за бомбе знало.

Држ. туж. Ј. Дрљевић: Јесу ли вам браћа Ђоновићи, један дан, испред Обласног Суда, причали за говор Ивковића?

Б. Контић: Нијесу!

Председник: Како си онда причао?

Б. Контић: Ја сам то чуо од Рајковића.

Председник: То нема у записнику Рајковића.

Б. Контић: Ја сам казао, да сам план знао.

Држ. туж. Ј. Дрљевић: А јесмо ли сви знали?

Б. Контић: Јесте, али сте свели Рајковића на слогу.

Држ. туж. Ј. Дрљевић: Ко је тумачио то писмо?

Б. Контић: Ми смо писмо тумачили.

Држ. туж. Ј. Дрљевић: Откуда рече, да ће послати бомбе? Јесмо ли ти ми рекли, да кажеш, да ће послати бомбе?

Б. Контић: Нијесте, него ја сам.

Држ. туж. Ј. Дрљевић: Откуд' си могао ти измислити?

Б. Контић: Кад сам измислио то друго, могао сам и то лако измислити.

Председник: Нека се доведе Јован Миловић-Баило.

Је ли, Јоване, било ријечи код Косте Милиновића о бомбама?

Ј. Миловић: Ја сам чуо, да је била ријеч о лагумима, динамитама и о бомбама.

Председник: Јеси ли ти чуо, Контићу?

Б. Контић: Ако он има изванредни слух, он је могао чути, а ја нијесам могао чути.

Председник: Он каже, да је било ријечи о бомбама, а ти кажеш, да није.

Б. Контић: Ја кажем, да није било ни ријечи.

Суд. Р. Поповић: Је ли било говора, Јоване, да ће с тим ићи негдје у државу?

Ј. Миловић: Ја сам чуо, да намјеравају негдје у државу.

Суд. Р. Поповић: Је ли чуо, ти, Контићу?

Б. Контић: Да сам оно чуо, бих и ово чуо.

Бран. Љ. Бакић: Признаје ли Јован Баило, да је био то вече Контић код Милиновића?

Председник: Не признаје, јер га није познавао, али Контић тврди, да је ту био Јован Миловић Баило.

Данашња сједница се завршује, а идућа се заказује за сјутра, 17. маја, у 8 сати у јутро.

Владина „Самоуправа“ из Биограда у свом 119. броју од 23. маја 1908. године донијела је чланчић: „Цетињски преки суд“, којим хоће да унесе још више забуне у наше међусобне односе. Ево шта вели: „По извјештајима нашим и страних листова са суђења на Цетињу по афери с бомбама на самом судском претресу избиле су ствари, које бацају чудну светлост на целу ту аферу. Показује се, наиме, да су „окри-

вљеници“ Рајковић и Настић (! Ур. „Гл. Црн.“) који су у главном и свједоци за тврдње, које нико други не утврђује, играли у тој афери улогу шпијуна црногорске владе, као што је и Крезовић у Ивањданском атентату играо улогу шпијуна и намјештеног човека српске владе.

„Ми за сада још не мислимо изводити даље логичне закључке из те констатације, него ћемо мирно сачекати даљи ток и развој претреса, па ћемо се, кад суђење на преком суду цетињском буде свршено, вратити на ту ствар и о целој овој афери и разним махинацијама цетињске господе опширно проговорити“.

Прије свега „Самоуправа“ гријеши о истину, кад назива „пријеком судом“ суд, пред којим се јавно претреса грозно и гнусно предузеће које је полицијска власт ишљећивала два мјесеца, а сами суд пет мјесеца — суд који састављају Државни Савјет, Велики Суд и председници Обл. Судова! А како суде пријеки судови, то су господа око „Самоуправе“ добро знала по сопственом искуству, па је чудно да су то тако брзо заборавила!

Истина је, да су на судском претресу избиле ствари, које бацају чудну свјетлост на цијелу аферу, али *томе смо ми најмање криви*. Било би боље и паметније да „Самоуправа“ за то криви оне, чија је заслуга те се до овога дошло, а у могућности је да то учини.

За сад нећемо и не можемо улазити у то, је ли Крезовић у Ивањданском атентату играо улогу шпијуна српске владе или не, али не можемо и не смијемо пропустити да *најкатегоричније не одбијемо дрску инсинуацију и клевету, као да су Рајковић и Настић у овој афери играли улогу шпијуна црногорске владе*.

Расправа о овој афери води се јавно у присуству страних дипломатских представника, толико новинара и многобројног свијета. Биљешке се са расправе стенографишу, те не може бити извртања, и ако су *нарочито* послани два дописника, од којих је један чиновник Српског Пресбиро-а, да шиљу скроз тенденциозне извјештаје, због чега су од суда јавно и строго на расправи опоменути. Самоуправине констатације дакле, изведене из оваквих извјештаја, логично је, да морају бити погрешне.

Ми ћемо причекати „Самоуправу“ док се опет поврати на ову ствар, као што је обећала, па ћемо јој показати да су нама у *истини* познате све махинације београдске господе.

ДОМАЋЕ ВИЈЕСТИ

Тројичин дан. Његово Високопреосвештенство Митрополит г. Митрофан отпутовао је у четвртак у пратњи свога ђакона г. И. Калуђеровића, у Острог, да присуствује овогодишњој тројичинској свечаности. Као владин изасланик при истој свечаности одређен је бригадир г. Благо Бошковић.

Спасовданска прослава. Извјештавајући како је прослављена педесетогодишњица Граховачке побједе, изостало нам је да прибљежимо, како су на прославу биле позване и све оне старице, које су на Граховца својим људима тајин носиле. Било их је око педесет, које су биле дочекане у двије гостионице, гдје су отпушћене и гошћене биле. На сами Спасовдан пред вечер биле су позване у дворску башту, гдје су приступиле Њ. Кр. В. Њагићи Милени, која је благоизволила да се с њима у разговору милостиво подуже задржи. Пошто су биле послужене кафом, Њ. Кр. В. Њагића сваку је новчано обдарила. Ове старице већином су још крјепке и добро одржане, и ако је по вијека прошло од кад су на бојно поље ходиле.

Са јавне расправе. Јавна расправа по дјелу злочина велеиздаје примиче се крају. Пошто су сви присутни оптужени саслушани и завршен претрес о оптуженима који се налазе изван домаћих наших власти, у прошлу сриједу брањоци су узели ријеч, и завршили су говоре у корист својих клијената јучер, а иза њих је говорио државни тужилац г. Дрљевић. На реду је завршена ријеч сваког оптуженог, иза чега ће следити пресуда.

Из Дјевојачког Института. Занимања у овдашњем Дјевојачком Институту Царице Марије завршена су за ову школску годину. Јучер, 30. маја, одржато је у институтској капели благодарење. Послије тога ученице са својим родите-

љима и наставнички персонал окупиле су се у великој институтској сали. Ту је отпјевана црногорска и руска химна, које су попраћене са узвицима живо и ура, иза чега су се ученице разишле својим кућама.

Земљорадничка Задруга у Никшићу. Пишу нам из Никшића, да су задругари Прве Никшићке Земљорад. Задруге одржали први свој збор на 21. маја о. г. — Председник привремене управе, госп. И. Калуђеровић, отворио је збор подужим говором, у којем је истакао циљ састанка и значај задругарства, а за тим су изабрани за перовође г.г. Д. Вукотић и Н. Вујичић. Задругиног секретара заступао је г. Љ. Ђошевић. Пошто су записати присутни задругари, преко 70 домаћина из околише, приступило се избору Управе. За председника задруге изабран је обласни економ И. Калуђеровић, за потпредседника Р. А. Мијушковић; за чланове управе: М. Никчевић, Р. Браичић, Р. Чановић, М. Крушка, Ј. Драшковић, Ђ. Мијановић, М. Вујовић, М. Вукотић, Р. Вујичић и П. Томановић. У надзорни одбор изабрани су: за председника Милисав Николић, народни посланик; за потпредседника Поп Ђ. Вукотић и за чланове С. Николић, М. Ђуричић, Б. Радуловић, Ј. Рњез. За секретара изабран је Ј. Мијушковић, а за благајника Ш. Кустудић.

Послије овога настао је општи договор о даљем раду у корист задруге, па је председник прочитао депешу упућену Њ. Кр. В. Њазу-Господару, која је попраћена урибесним „Живео Господар!“ Сједница је закључена у најљепшем реду и задовољству. А. М.

ТЕЛЕГРАМИ

Ревел, 29. маја. Јуче за вријеме свечаног обједна на броду „Штандарт-у“ наздравно је руски цар енглеском краљу, краљици и енглеском народу. Цар је рекао: Надам се поуздано, да ће овај састанак учврстити још јаче наше везе, имати сретне пошљедице, зближити још више наше народе и допринијети одржању општег мира. Цар је увјерен, да и краљ, као и цар, много рачуна на споразуме, који су склопљени потоње године односно разних питања, важних како за Русију, тако и за Енглеску, јер и уз пркос њиховом ограничењу, ови споразуми кадри су да између двије земље побуде осјећања добре воље и повјерења. Краљ Едуард је изјавио задовољство на срдачном састанку, подигао чашу за здравље руских Величанстава и за срећу и напредак Велике Империје. Краљ је веома сретан, што је имао прилике провести ове часове са царем. Краљ захваљује од свег срца на ријечи царској односно споразума, за које и он мисли, да ће послужити да се још тјешње учврсте везе, које сједињују два народа. И краљ је увјерен да ће се споразумом уредити на пријатељски и задовољавајући начин нека важна питања и убијеђен је, да споразум неће служити само да зближи двије земље, но да ће много допринијети и за одржање општег мира. Краљ Едуард наименовао је цара адмиралом енглеске флоте.

Београд, 29. маја. Пронеси се глас, да је влада дала оставку због резултата избора.

Ревел, 30. маја. „Вјесник“ јавља, да је састанак владалаца у Ревелу имао циљ, да учврсти пријатељске односе између двије владе, који су засновани на прошлогодњим споразумима. Између Русије и Енглеске влада потпуно сагласје у питањима која се тичу Персије, Авганистана и односа руско-персијских. Преговори између двије владе односно македонског питања, изгледа, да ће се завршити потпуним споразумом, који ће послужити као основ за општи споразум сила, које су заинтересоване у македонском питању. Извољски и Хардинг, између осталог, дошли су до убијеђања, да је жеља и Русије и Енглеске, да одрже најбоље односе са свијема силама, и да не даду

никаква повода за ма какве неспоразуме, а то ће још јаче учврстити општи мир.

Краљ и краљица су отпутовали у Енглеску. Цар је наименовао краља адмиралом руске флоте. Краљ је одликовао министре: Столипина и Фредерикса великим крском ордена Викторије, а Извољском је подарио своју слику. Цар је одликовао Хардинга, генерале Михелсона и Френча и адмирала Фишера орденом Александра Невског.

Београд, 31. маја. Гласови о оставци владе неистинити су. Исто је тако неистинита и вијест о прекиду дипломатских односа између Србије и Црне Горе.

Званични огласи

ОБЈАВА

Њ. Министарство Финансија и Грађевина тражи лиферанта, односно фабрику, која ће потребити за потрошњу у држави цигар-папир по изабратим мустрима, уз најповољније услове Министарству за држ. монопол предавати, те јавља, да ће се одржати конкуренција у канцеларији Министарства 29. јуна тек. г. (по старом кал.) послје подне.

Мустре и објашњења даје канцеларија Министарства Финансија и Грађевина сваког радног дана од 10—11 прије подне.

Број 604. Министарство Финансија и Грађевина, 17. маја 1908 г. Цетиње. 4,4

ОБЈАВА

На дан 15 јуна ове године Одјељење за наплату државних дугова Министарства Финансија и Грађевина држаће у 9 сати изјутра јавну лицитацију о издавању под кирију државне куће, која се налази под Границом а дотична општинском парку Цетиње, кућа је на два спрата, са 5 одјељења и једним балконом на горњем — са 4 одјељења и једним пространим портиком на доњем спрату.

С кућом се даје и скоро поларала добре ораће земље, која кући служи за излазак и башту. Кућа је врло уредна за становање и подесна за двије фамилије. Горњи спрат куће биће слободан на 1. јула а доњи на 15. септембра ове године.

Ко би желио узети речену кућу под кирију нека се на горе означени дан пријави потписатој канцеларији ког ће се дана уговор закључити се понудиоцем највише цијене; разумије се ако ова буде повољна за државу.

К. броју 82. Из канц. Одјел. за напл. држ. дугова 16. маја 1908. г. Цетиње. 4,5

Нова поштанско - телеграфска станица. — Сјутра на 28 тек. мј. отвара се у Васојевићима привремено пошт.-телегр. станица Лијева Ријека, која ће вршити ограничену телеграфску службу, и то: од 6 сати у јутру до 10 сати у вече, и поштанску службу.

Бр. 3626. Из канцеларије Поштанско-Телеграфског Одјељења Министарства Унутрашњих Дјела, 27 маја 1908 год. на Цетињу, 1,1

Службени огласи

ОГЛАС. — Јавна продаја непокретности Панта Бабића из Краљ. Србије извршиће се 9 јуна текће год.

Види оглас: додаток „Гласу Црногорца“ број 12 ов. год.

К броју 145.

у Пишчу 9. маја 1908. г.

Капетански Суд кап. Матије Кецојевић

Приватни огласи

БАРСКО ДРУШТВО

Распоред пловидбе поштанскијех и трговачкијех параброда по Скадарском језеру и Бојани.

Полазак: Поштански и трговачки параброди полазе сваки дан осим недеље у 10 сати прије подне из Скадра и тичу Вир—Плавницу: понедељником, сриједом и петком, а Плавницу—Вир; уторником, четвртком и суботом. Истог дана враћају се у Скадар.

Сретање: На Виру с државном барском дилижансом у доласку и поласку.

Полазак: Из Ријеке за Вир полази сваки дан осим недеље у 11 сати прије подне и истог дана враћа се на Ријеку.

Сретање: С парабродом, који полази из Вира за Плавницу и Скадар и то: понедељником, сриједом и петком, а уторником, четвртком и суботом с парабродом за Вир и Скадар. На Виру пак с државном барском дилижансом у доласку и поласку.

Сретање: На Плавници с приватнијем подгоричкијем омнибусом у доласку и поласку.

Полазак: Из Скадра за Обод и обратом сваког дана осим недеље.

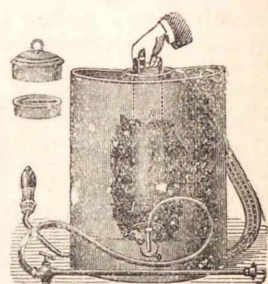
За подробнија обавјештења треба се обратити односнојем друштвенијем агенцијама.

Р. 156. Бр. 128. 7,36

УПРАВА.

Министарство Унутрашњих Дјела

— Одјељење Народне Привреде —

својим дописом број 632 од 21. марта ов. год. препоручује као добре ШТРАЦАЈЕ за кропљење поза, које потписати ваљава и даје гаранцију за три године.

Ко жели исте ваљавати нека ми се јави на вријеме.

Петар Дреџун

механик 4,5

П. п. Бр. 229.

ПРОДАЈЕМ моје двије куће на Цетињу

(парк официрска улица бројеви 5 и 7) распоређене и удешене са три потпуно одијељена стана. Рентирају годишње преко 1800 круна.

Ко би желио купити једну или обије нека се пријави потписатом. Цијена умјерена, услови погодбе повољни.

Н. Митровић

Р. 47. Бр. 227 3,3 командир у пенсији.

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ

Под притиском туге и жалости, која нас задеси прераном смрћу нашег драгог и незаборављеног сина односно брата

Јусуфа Омербашића

који се послје кратке и неизлечиве болести пресели у вјечност 4. овога у 27 години свог млађаног живота, сматрамо за своју дужност овим путем изјавити дубоку благодарност: г.г. Мусту Лакомици и Махмуту Омербашићу из Бара, који поред свог брзојавног саучешћа на глас смрти добоше у Скадру и оплакали свог рођака и својим утјехама у неколико ублажише наша ожаловљена срца. Тако исто харна хвала свој браћи Баранима без разлике вјере, који за вријеме покојникове болести, путем брзојава и писма као и лично распиташе и похвалише покојника. Наособ хвала г.г. Кадији Карађузовићу, Јашу Омербашићу, Браћи Дивановића, оф. Саву Дабановићу, Косту Дабановићу, Емру Дивановићу, Раху и Сулу Бекову, Дулу Синановићу и Вејселу Ибришимовићу из Бара, који нам путем брзојава изјавише своја саучешћа.

Такође најискренију захвалност и признање изјављујемо свим пријатељима и познаницима из Скадра и околине, који нам саучешће изјавише и тако у великом броју милог покојника до вјечне куће испратише, на челу са г.г. Шафир-бегом и Риза-бегом Бушатлијама; као и свим пријатељима Улцињанима овдје настањеним.

Незаборављена хвала, свима онима који нам писмено или ма којим начином изјавише саучешће и тиме олакшаше бремене наше горке и дубоке жалости.

Скадар, 20 маја 1908 г.

Ожаловљени брат Асан Омербашић за матер сестру и осталу родбину. Р. 220. Бр. 250. 1,1